

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
KATEDRA ČESKÉHO JAZYKA A LITERATURY

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

HOROROVÉ PRVKY V ČESKÉ LITERATUŘE 60. A 70. LET 20. STOLETÍ
V ZAHRANIČNÍM KONTEXTU

Vedoucí práce: prof. PaedDr. Michal Bauer, Ph.D.

Autor práce: Veronika Bohuslávková

Studijní obor: ČJ–SV

Ročník: 4.

2015

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci na téma *Hororové prvky v české literatuře 60. a 70. let 20. století v zahraničním kontextu* jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice 11. 5. 2015

Veronika Bohuslávková

.....

Poděkování

Chtěla bych poděkovat prof. PaedDr. Michalovi Bauerovi, Ph.D. za cenné rady, věcné připomínky a vstřícnost při konzultacích a vypracování bakalářské práce.

Anotace

Bakalářská práce se zaměřuje na hororové prvky v české literatuře 20. století, a to převážně ve 2. polovině. V úvodu předkládá základní informace o hororu – co je to horor, odkud, kdy a v jaké podobě se v českém literárním kontextu poprvé objevuje. Zabývá se i hlavními prvky, motivy a postavami hororových děl, ale i působením tohoto žánru na recipienta. Největší pozornost je zaměřena na reflexi děl Ladislava Fukse *Spalovač mrtvol* a *Myši Natálie Mooshabrové*. V závěru práce se objevuje komparace základních prvků české a světové hororové literatury na základě komparace děl signifikantního autora Ladislava Fukse a Edgara Allana Poea jako autora, kterým se inspirovalo mnoho jiných spisovatelů.

Klíčová slova

Horor; literatura s prvky hororu; historie hororu; Ladislav Fuks; Edgar Allan Poe

Annotation

This bachelor thesis focuses on horror elements in the Czech literature of the 20th century, mainly in the second half of its. The first part is focused on basic information of horror genre. What is the horror, when and in what form did it appear firstly in Czech literary context. Further major elements, themes and characters of horror works will be introduced and their impact on readers of this genre as well. The main heart of thesis focuses on reflection on literary works “ Spalovač mrtvol” and “Myši Natálie Mooshabrové” by Ladislav Fuks. Concluding part of thesis compares the basic elements of the Czech literature with other world horror literature on the basis of comparison among works of significant authors and works by Edgar Allan Poe, who inspired a plenty of other writers.

Key words

Horror; literature with elements of horror; history of horror; Ladislav Fuks; Edgar Allan Poe

Obsah

Obsah	6
Úvod.....	7
1. Horor jako literární žánr	9
1.1 Charakteristika a historie hororového žánru	9
1.1.1 Hororový žánr ve světovém prostředí	9
1.1.2 Hororový žánr v českém prostředí	11
2. Poetika klasického hororu.....	14
2.1 Rozsah a forma hororových děl	15
2.2 Nejčastěji se objevující motivy a prostředí	15
2.3 Postavy	17
2.4 Subžánry hororu	19
3. Horor ve filmové podobě.....	22
4. Hororové seriály	26
5. Časopisy s hororovou tematikou.....	28
6. Hororové prvky v literatuře Ladislava Fukse	31
6.1 Hororové prvky ve Spalovači mrtvol.....	33
6.2 Hororové prvky v Myších Natálie Mooshabrové.....	40
7. Literatura Edgara Allana Poea jako původce hororové literatury	46
Závěr	51
Seznam použité literatury a zdrojů	53

Úvod

Cílem bakalářské práce je nahlédnout do oblasti českého hororu v zahraničním kontextu. V českém prostředí bude kladen důraz na druhou polovinu 20. století, zejména na 60. a 70. léta. V tomto období se práce zaměří na spisovatele Ladislava Fukse a jeho díla *Spalovač mrtvol* a *Myši Natálie Mooshabrové*. Zahraniční kontext bude reprezentovat literatura Edgara Allana Poea jako původce hororového žánru. Poté bude následovat komparace děl těchto signifikantních autorů.

První kapitola práce bude věnována hororu v obecné rovině. Zabývat se bude vznikem hororového žánru, bude zde vysvětlen pojem hororu a jeho počátky – odkud, kdy a v jaké podobě se objevuje v českém prostředí, co je hlavní funkcí hororu atd. Část první kapitoly se zaměří na autory světového a zahraničního prostředí. Většinou se bude jednat o spisovatele americké nebo anglické národnosti, výjimku však netvoří ani němečtí nebo francouzští autoři. V další části kapitoly nebudou opomenuti ani čeští autoři píšící literaturu s hororovými prvky. Pro lepší přehled budou rozděleni do dvou skupin. První skupinou budou autoři píšící před rokem 1945, druhou budou autoři tvořící po roce 1990, kdy se horor na českou scénu navrácí. V mezidobí těchto let se totiž u nás tento žánr téměř nevyskytuje a dochází k jeho úpadku.

Druhá kapitola práce se zaměří na teorii hororové tvorby. V počátku bude důležité zmínit, co v literatuře ještě můžeme považovat za horor a co už je nad jeho rámec. Od toho se poté budou odvíjet i hlavní motivy této literatury. V první řadě se podíváme na formu a rozsah hororových děl. Zajímá se budu o to, zda je lepší čtení kratších či delších příběhů, zda si vybrat prózu, či poezii. Práce bude pokračovat charakterizací jednotlivých nejfrekventovanějších motivů, prostředí a postav typických pro hororovou literaturu. Poslední podkapitola bude věnována subžánrům hororu. Ty naznačují, že v některých případech neexistuje čistě hororová literatura, ale prolíná se i s prvky jiných žánrů – sci-fi, westernem, detektivkou, thrillerem apod.

Třetí kapitola nazvaná *Horor ve filmové podobě* bude zajímavá svými filmovými počátky hororu. Pozoruhodná je především filmová produkce 30. let. Toto období se totiž stalo velmi důležitým pro rozvoj filmu. Větší pozornost bude věnována filmům, ve kterých se objevují jako hlavní postavy upíři – archetyp Draculy nebo zrůdná postava Frankeinsteina. Poté bude filmová tvorba rozdělena do několika oblastí podle propagátorů hororových prvků – oblasti upírů a zrůdných lidí, monstrózních zvířat, zobrazení d'ábla apod. Závěr kapitoly bude věnován významným režisérům hororových

filmů či filmů s hororovou tematikou – Alfredu Hitchcockovi, Stevenovi Spielbergovi a Timu Burtonovi.

Protože je horor velice rozvětvený a těžce uchopitelný žánr, objevuje se i v mnoha podobách. Zmíněny již byly formy literární a filmové, je tedy nasnadě uvést i další. Ve čtvrté kapitole se tedy práce zaměří na hororové seriály, pátá kapitola bude zahrnovat podobu časopiseckou.

V šesté kapitole, otevírající praktickou část bakalářské práce, mě budou zajímat konkrétní motivy hororové literatury hledané u českého autora Ladislava Fukse a v jeho dvou knihách – v novele *Spalovač mrtvol* a v románu *Myši Natálie Mosshabrové*. Zprvu v práci budou sděleny obecné informace o Fuksově osobnosti a prvcích, které využívá ve svých dílech a dále bude rozpracovávat a konkretizovat centrální motivy s náznakem hororu. Musíme však mít neustále na paměti, že se u nás klasický horor nevyskytoval, a proto v české literatuře hledáme pouze jeho prvky. V podkapitolách pak budou konkrétněji rozebrána literární díla Ladislava Fukse, která jsem jmenovala výše. V nich bude naznačen děj díla. V centru pozornosti budou postavy, prostředí a základní prvky hledané v obou příbězích.

Poslední kapitola bude zaměřena na zahraničního spisovatele působícího v 19. století Edgara Allana Poea. Tohoto autora jsem vybrala záměrně, protože je považován za zakladatele a původce hororové literatury. Proto jsem se rozhodla porovnat prvky Poeovy zahraniční tvorby a tvorby českého autora Ladislava Fukse a najít mezi jejich díly něco společného. Pokládám si tedy otázku: Lze vůbec porovnávat Edgara Allana Poea a Ladislava Fukse? Jsou mezi českou a zahraniční literaturou nějaké styčné plochy?

1. Horor jako literární žánr

1.1 Charakteristika a historie hororového žánru

1.1.1 Hororový žánr ve světovém prostředí

Pojem horor vznikl z anglického stejnojmenného slova *horror*, což v překladu znamená hrůzu či děs. Je to jeden ze žánrů původně anglické literatury, který se objevuje zhruba od 2. poloviny 18. století a je používán až do současnosti. Avšak počátky hrůzných a děsivých motivů a témat můžeme vidět již mnohem dříve. Tento literární žánr není rozšířený jen na území Anglie, kde je jeho zrod, ale i v dalších národních literaturách (např.: německých, francouzských, amerických aj.).

Hororový žánr lze též zařadit mezi populární literaturu, jež je zaměřena na vyvolávání pocitů hrůzy, strachu a napětí. Brána v potaz je spíše jeho estetická funkce než funkce obsahová, která je zřetelná u jiných literárních děl.

V literatuře se také objevují i jiné, starší podoby názvů hororu, například gotický nebo černý román. Takto označen byl spíše v dřívějších dobách, než se k nám dostala novější verze tohoto žánru – horor. Termín gotický román (stejně jako žánr) pochází též z Anglie z 2. poloviny 18. století, proto je někdy doplňován přívlastkem anglický. Jedná se o „románový typ vycházející z napínavého příběhu s tajemstvím, který se odehrává v hrůzoplém prostředí.“¹ Je to žánr, jenž se pohybuje na pomezí populární a umělecké literatury, která má kořeny již v anglickém preromantismu, kolem roku 1764.²

Jiné pojmenování pro horor může být i takzvaná frenetická literatura nebo makabrozní literatura. Pojem frenetická literatura vychází z francouzského slova *frénétique*, jež v překladu znamená zběsilý, hřmotný, kdežto pojem makabrozní literatura pochází z anglického slova *macabre*, které je ve slovnících překládáno jako hrůzostrašné, děsivé, někdy i jako umrlčí.

Hlavní funkcí hororu je vyvolat u čtenáře hororové literatury strach z neznáma a určité specifické emoce. Tyto emoce jsou vyvolány „zejména převrácením normálních vztahů, vpádem iracionálna do každodenního dění. Proti pouhé hrůze všedního dne stojí skutečná „kosmická“ hrůza (Lovecraft), nevysvětlitelný děs.“³

¹MOCNÁ, Dagmar, Josef Peterka a kol. *Encyklopedie literárních žánrů*. 1. vydání. Praha; Litomyšl: Paseka, 2004. ISBN 80-7185-669-X. Str. 219

²Tamtéž. Str. 220

³Tamtéž. Str. 253

Strach z neznáma se nám ještě umocňuje tím, že ve vyprávění děsivého příběhu je používán typický motiv tajemství.

Čtenář se tak musí vyrovnat se svými pocity, s tím jak jsou silné a jak na něj působí. Člověk je totiž bytost, která má potřebu své emoce nějak projevit, ať už za pomoci smíchu a radosti, nebo strachu; jsme stvořeni k tomu se smát i bát. Proč se ale bojíme? Je to naše potřeba nebo jen nutkání a zvědavost?

Mezi nejznámější autory již výše zmíněných národních literatur patří Francouz Jules Janin (1804–1874) se svým románem *Mrtvý osel a gilotinová žena*, ve středoevropské literatuře, zejména pak německé, můžeme považovat za oblíbeného autora prozaika a dramatika Christiana Heinricha Spiesse (1755–1799), který sepsal čtyřsvazková díla *Životopisy sebevrahů* (1785–1789) a *Životopisy šílenců* (1795). Nicméně za přímého předchůdce hororu je považován Edgar Allan Poe (díla *Ligeia*, 1838, *Zánik domu Usherů*, 1839). Ve svých dílech „pracuje s hrůzou jako s jednotnou atmosférou díla vycházející z náznaků, dojmů a subjektivní nálady. Objevil rovněž psychologický základ působení děsu. Jeho přístup ovlivnil celé generace autorů a dal hororu základní směr.“⁴

Hrůzostrašné motivy však nalezneme i v dalších dílech – například u N. V. Gogola (*Mrtvé duše*, 1842), R. L. Stevensona (*Podivuhodný případ dr. Jekylla a pana Hyda*, 1886), E. T. A. Hoffmanna (*Ďáblovy elixíry*, 1815) nebo v příbězích o Frankensteinovi, Drakulovi a jiných upírech a monstrech, o kterých psali autoři, jako jsou M. W. Shelleyová: *Frankenstein* (1817) nebo J. W. Polidori: *Upír* (1819). Tito autoři vytvořili postavy, které se v tomto žánru staly jakými archetypy. Podobné principy žánru využili i významní autoři „obecné“ literatury – Victor Hugo, Walter Scott, Emily Brontëová (*Na větrné hůrce*, 1847) nebo Guy de Maupassant s dílem *Horla* (1887).

Bohatou tradici starších gotických románů můžeme najít v polovině 18. století. Velice významnou knihou tohoto období je román *Otrantský zámek* (1765, v češtině vydáno v roce 1970), jehož autorem je Horace Walpole. Příběh, který vypráví, je zasazen do období středověké Itálie, kde se ve zdech gotického hradu a v jeho okolí objevují nadpřirozené jevy. Důležitou roli zde hraje záhadná věštba, která se vyplní, až když otrantské knížectví přejde do rukou právoplatného dědice. Proslulý je též *Otrantský zámek* v podobě filmového zpracování Jana Švankmajera.

⁴MOCNÁ, Dagmar, Josef Peterka a kol. *Encyklopedie literárních žánrů*. 1. vydání. Praha; Litomyšl: Paseka, 2004. ISBN 80-7185-669-X. Str. 254

Mezi klasiky gotického románu patří rovněž Ann Radcliffová (1764–1823), autorka značně proslaveného románu *Záhady Udolfa* (1794, v češtině vydáno v roce 1978), který se odehrává v Itálii v 16. století na ponurém hradu Udolfo, kde hlavní hrdinka prožívá úzkostné chvíle a musí překonat strach z tajemných úkazů a nástrah. Dalšími klasiky jsou M. G. Lewis (1775–1818) se svým dílem *Mnich* (1796, v češtině vydáno v roce 1970) nebo tvůrce *Poutníka Melmotha* (1820, v češtině vydáno v roce 1972) Ch. R. Maturin.

Jak říká Dušan Karpatský „za klasika fantastických a hrůzostrašných příběhů 20. století se považuje americký prozaik Howard Philips Lovecraft (1890–1937), od něhož existují v překladu *Šepot ve tmě*, ale i několik částí série příběhů o mýtu Cthulhu, kde se vypráví o démonických bytostech, jež se skrývají v hlubinách moře, země či v jiném čase a prostoru a touží zaujmout na Zemi své někdejší postavení (*Barva z kosmu – 1927, Volání Cthulhu – 1928, Hory šílenství – 1936 aj.*)“⁵ V jednom z jeho svazků vyšel u nás i lovecraftovský soubor děsivých příběhů. Jednalo se o dílo *Bezejmenné město a jiné povídky*, které bylo vydáno společně s jeho studií *Nadpřirozená hrůza v literatuře a jiné texty*, jež se věnovala hororu.

Současným populárním autorem hororů je Američan Stephen King (1946). „V jeho románech, jako jsou *Osvícení* (1977), *To* (1986), *Nezbytné věci* (1991) apod., se objevují upíři, magický hřbitov schopný oživovat mrtvé, démonický vraždící automobil, vlkodlaci, parapsychologické jevy atd.“⁶ Proslavil se zejména svým prvním románem *Carrie* (1973), po jehož dokončení se psaní začal věnovat naplno. Další Kingovy knihy jsou například *Prokletí Salemu* (1975), *Noční směna* (1976–1978), *Mrtvá zóna* (1979), *Zelena míle* (1996) aj.

1.1.2 Hororový žánr v českém prostředí

Pokud se podíváme na hororovou literaturu v českém prostředí, oproti jiným národním literaturám tohoto žánru, zejména pak americké a anglické, nemá tak velkou tradici. I přesto u nás máme schopné autory, a to zejména před rokem 1945 a dále až po roce 1990, kdy se navrácí na českou scénu. V tomto mezidobí se u nás horor téměř nevyskytuje a dochází k jeho úpadku.

Mezi tvůrce hororových děl v 19. století můžeme zařadit například Jana Nerudu,

⁵KARPATSKÝ, Dušan. *Labyrinth literatury*. 4.rozš. vyd. Praha: Albatros, 2008. Str. 189

⁶Tamtéž. Str. 189

který v souboru nazvaném *Různí lidé* z roku 1871 vydal povídku *Vampýr*, Karla Sabinu a jeho slavné dílo *Hrobník* (časopisecky 1837, knižně 1844) nebo Jakuba Arbese, jenž je známý především svými romanety⁷ a dílem *Sivooký démon* z roku 1873. Na přelomu 19. a 20. století autoři tvořili též díla s hororovými prvky v souvislosti s dekadentní zálibou v okultismu. Do této kategorie byl zařazen i Jiří Karásek ze Lvovic (1871–1951), který napsal tzv. romány tří mágů – *Román Manfreda Macmillena* (1907), *Scarabeus* (1908), *Ganymedes* (1925) a novelu *Zastřený obraz* z roku 1923. Jeho vrstevník Emanuel z Lešehradu (1877–1951) našel také zálibu v této tematice a napsal tři prózy – *Schodiště preludů*, *Souboj s neznámem* a *Srdce ve vyhnanství* – vydané jako třídílný cyklus v knize *Lidské osudy*.

Z autorů, kteří tvořili po roce 1945, můžeme vybrat např. Lubomíra Macháčka (nar. 1947), který „zpočátku psal povídky, v nichž fantaskní prvky ozvláštňovaly například příběh s ekologickou tematikou, později se jeho antiutopie vyvíjely ke klasické science fiction. Tematicky převládají variace na téma zphodlnění lidstva, jež vede k nebezpečí ztráty smyslu života, časté je i téma vědeckého experimentu s lidskou psychikou.“⁸ Známe je především svými studii⁹ na téma strach v hororových povídkách *Večeře pro hosta* (1978) a *Fanyno štěstí* (1978) vydané v souboru *Písek v zubech*. Tento soubor se později stal východiskem gotického románu *Zasvěcení demony*. Mezi známější české autory využívající hororové motivy patří prozaikové Ladislav Fuks, jehož díla budou rozebrána v následujících kapitolách a Arnošt Lustig (*Modlitba pro Kateřinu Horovitzovou*, 1964; *Dita Saxová*, 1962). „V povídkách kombinuje motivy hororu se sci-fi například Alžběta Šerberová (nar. 1946) ve sbírce povídek *Vítr v síti* (1982) nebo Jana Moravcová v některých povídkách sbírky *Klub omylných* (1983), kde neschází mírně ironický nadhled.“¹⁰

Jak již bylo řečeno, po roce 1990 se horor do českého prostředí navrací. V tu dobu vyšly povídkové soubory Vladimíra Medka (*Krev na Maltézském náměstí*, 1992), Josefa Koenigsmarka (*Strašidla*, 1992) či Lubomíra Macháčka (*Upíří tanec*, 1993). Mezi ně také řadíme romány od Martina Komárka (*Dřevěná panenka*, 1990) a Jiřího Kulhánka (*Vládci strachu*, 1995). Zajímavou českou autorkou je i Jenny Nowak,

⁷Romaneto je próza středního rozsahu založená na postupném objasňování záhady rozumovým vysvětlením.

⁸Slovník české literatury. [online]. [cit. 2014-02-18]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=800&hl=hororov%C3%A9+prvky+>

⁹Etuda – krátký prozaický útvar na předem dané téma

¹⁰HRABÁK, Josef. *Od laciného optimismu k hororu: k historii a patologii dvou odvětví literárního braku*. 1. vyd. Praha: Melantrich, 1989. ISBN 8070230290. Str. 206

vlastním jménem Jana Moravcová, která spojuje horor s historickou prózou. Významný je její cyklus o Draculovi – *Nemrtvý* (1994), *Dračí krev* (1995), *Trůn pro mrtvého* (2000), *Rozesmátá smrt* (2002) aj.¹¹

Současní autoři se zaměřují zejména na překlady zahraniční literatury. Kromě těchto překladů vznikají i české hororové antologie a původní horory. Mezi antologie patří např. „*Tichá hrůza, Půlnoční stíny, Dotek zla, Stráž u mrtvého, Komu se to dostane do rukou, Lupiči mrtvol, Půlnoční povídky.*“¹² Některé z nich čerpají nápady z reálného života.

Další spisovatelé využívající prvky hororu jsou postmoderně orientovaní prozaici. Například Miloš Urban je uplatňuje v románech *Sedmikostelí* (1999), *Hastrman* (2001, označován jako černý román) nebo *Stín katedrály* (2003). Obecně lze říci, že se zabývá tematikou dávných věků a zaměřuje se na pražské prostředí. Vyprávěné příběhy jsou narážkou na moderní svět a jeho politické uspořádání. Využívá ironie a nadsázek. Ve zmíněných románech se objevují bizarní postavy, násilí, záhadné vraždy.¹³

¹¹MOCNÁ, Dagmar, Josef Peterka a kol. *Encyklopedie literárních žánrů*. 1. vydání. Praha; Litomyšl: Paseka, 2004. ISBN 80-7185-669-X. Str. 257.

¹²KARPATSKÝ, Dušan. *Labyrint literatury*. 4.rozš. vyd. Praha: Albatros, 2008. Str. 189

¹³KUDLOVÁ, Klára; MALÁ, Zuzana. Miloš Urban. *Slovník české literatury po roce 1945* [online]. 2008 [cit. 2015-03-25]. Dostupné z:<http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1344&hl=milo%C5%A1+urban+>

2. Poetika klasického hororu

Hororů bylo napsáno mnoho a nejčastěji vycházely časopisecky. Kvůli množství materiálu ale není možné všechny zaznamenat. Z toho, co známe, je však možné pozorovat stále se opakující motivy a různé možnosti, jakými se dá v literatuře zobrazit „něco strašného“. Avšak ne každá hrůza je charakteristická pro klasické horory.

Podstatné je umět rozlišit, co se dá považovat za horor a co už ne. Vydavatelé označují za horor téměř každé dílo obsahující hrůzostrašnou situaci a i samotní autoři a čtenáři si určují hranice subjektivně. Kdybychom se řídili podle tohoto měřítka, potom bychom za horory mohli považovat „*přemnohé kriminální povídky a romány, dobrodružná vyprávění a konečně také vzpomínky z koncentračních táborů.*“¹⁴ To však není zcela možné.

Jak píše ve studii *Rozkoš z hrůzy* Jan Zábrana, klasická hororová díla lze rozčlenit podle toho, jak autor smýšlí o ději, postavách a jak moc je chce čtenáři odhalit: „*V hororu jde především o převrácení normálního běhu života. Důležitou roli hraje i vědecký pokrok (rakety nebo kosmické lety), na který si spisovatelé nesmírně potrpěli.*“¹⁵

Jedna část autorů ve své tvorbě používá sice nezvyklé, ale logické situace, kterými se snaží docílit co největšího „hrůzoplného“ efektu, aniž by překročila hranice reálna. Ta druhá spíše prezentuje hrůzu, jejíž příčiny nejsou tak jasné. Tato skupina autorů nám naznačuje a ukazuje různé okolnosti, které jsou stále tajemnější a zlověstnější, avšak zdroj děsu zůstává utajený. V závěru příběhu může hrůzu vysvětlit například existence čehosi nadpřirozeného, něčeho, co je mimo obvyklou zkušenost a řád věcí. Takový konec děje využila například Daphne du Maurierová v klasické povídce *Ptáci*. V povídce se dozvíme pouze to, že se kvůli hladu hejna ptáků dostala až do blízkosti lidí a začala na ně útočit. Zabili tak tisíce lidí nejen v městečku, kde žil hlavní hrdina se svou rodinou, ale i jinde na světě. Proč jsou ale hlavním motivem ptáci a odkud se vzali, to už z povídky není jasné. Takový závěr se stává autorčiným velkým tajemstvím. Je možné, že jde o její záměr a dává čtenáři možnost, aby s příběhem naložil dle vlastního uvážení (příběh tak překračuje rámeček textu). Další možnost závěru je ta, že tvůrce využije nereálné a nepodložené jevy a převede je na nudné, nezáživné

¹⁴HRABÁK, Josef. *Od laciného optimismu k hororu: k historii a patologii dvou odvětví literárního braku*. 1. vyd. Praha: Melantrich, 1989. ISBN 8070230290. Str. 207

¹⁵ZÁBRANA, Jan. *Lupiči mrtvol* [zvukový záznam na CD ve formátu MP3]. Čte Bohuslav KALVA. Praha: KTN, 1990.

a běžné podmínky světa.¹⁶

2.1 Rozsah a forma hororových děl

Rozsah a forma hororu závisí na fantazii autora. Je pouze na něm, jak velký prostor chce recipientovi dát. Velkou roli hraje míra a stupňování napětí. Především ty v nás budí pocit strachu a pak není důležité, jakého je dílo rozsahu; zda je to román, povídka, novela či jiné žánrově uspořádané dílo.

Jakýkoliv rozsah díla s sebou vždy nese určité výhody i nevýhody. Některé dílo může být například sice přehledné, ale méně propracované. Jiné zase zachycuje více postav a jinde se autor zaměří spíše na detailní popis osudů či charakteristiku jedince. Někteří autoři upřednostňují delší prózy, jiní lpí na kratším, jednodušším vyjádření a srozumitelnosti. Takovými výčtem bychom mohli pokračovat stále dál.

Když nahlédneme do starší literatury¹⁷, přesvědčíme se o tom, že čtenáři dříve preferovali povídkovou podobu hororu. Autor se snažil u čtenáře v co nejkratším časovém intervalu vyvolat hrůzu, děs, strach, a příběhy tak měly často rychlý spád. Dokladem toho mohou být i různé antologie (*Tichá hrůza: hororové povídky*, 2008; *Knihy hrůzy*, 2012; *Antologie českého hororu: povídky*, 2011) nejen cizího původu, ale i českého, které mají většinou, až na pár výjimek, povídkovou formu. Vhodnou formou pro horor, aby měl děj rychlý spád, je tedy kratší próza. Dlouhá na sebe totiž vrství nové a nové okolnosti, které obvykle nevedou ke srozumitelnému konci. To však neznamená, že by románové formy neexistovaly, nebo by měly v literatuře menší cenu.

2.2 Nejčastěji se objevující motivy a prostředí

V dílech s hororovými prvky lze vysledovat určité stejné, neměnné a často se opakující motivy a prostředí. Mezi nejčastější náměty takových knih patří „rozpad/ degenerace, mutace, metamorfóza, schizofrenie, nevydařený experiment, okultismus/ tajný kult, magie, jiná (kosmická) rasa, nadpřirozená bytost apod.“¹⁸ Objevují se i motivy z jiných žánrových skupin, jako jsou masové vraždy nebo různé zločiny či invaze bytostí z vesmíru.

¹⁶ZÁBRANA, Jan. Lupiči *mrtvol* [zvukový záznam na CD ve formátu MP3]. Čte Bohuslav KALVA. Praha: KTN, 1990.

¹⁷ Viz díla Allana Edgara Poea, kterému se budeme věnovat v závěrečné kapitole práce.

¹⁸MOCNÁ, Dagmar, Josef Peterka a kol. *Encyklopedie literárních žánrů*. 1. vydání. Praha; Litomyšl: Paseka, 2004. ISBN 80-7185-669-X. Str. 253

Podle Josefa Hrabáka (*Od laciného optimismu k hororu*, 1989) lze témata děl také rozdělit do dvou větších skupin: autoři, kterým stačí popsání mimořádné situace a zároveň nepřesahují hranice reálna nebo autoři, kteří naopak od reálna utíkají a ve svém ději používají jako hlavní postavy upíry, duchy, obživlé nestvůry a jiné zrůdy. Mezi těmito dvěma základními typy existuje celá řada přechodů, které se mnohdy navzájem prolínají.

Josef Hrabák ve své knize (viz výše) také zmiňuje autora, jenž poukázal na prvek odlišující „pravý“ horor od laciného braku. Jmenovaným je M. R. James, který tvrdí, že pokud chceme, aby bylo vypravování účinné, je nutné v něm zanechat *uzoučkou štěrbinu*, tzv. *loophole*, pro přirozené nebo nadpřirozené vysvětlení. Nesmí tam však být víc jak uzoučká štěrbinu, jinak by se hrůza, jež má být ve čtenáři vyvolána, ztratila a hororová povídka či novela by tak přešla pouze do černého humorného vypravování. K navození strachu u čtenáře nám také může pomoci, pokud se recipient ztotožní s hlavní postavou bojující proti zlu.

Jedním ze základních a nejpoužívanějších motivů je téma lovce a kořisti. Nějaké stvoření sleduje a číhá na kořist, klade pasti a vymýšlí všelijaké léčky, aby ji chytil. Úkolem oběti je únik, nic jiného jí totiž nezbyvá. Čtenář pak s napětím čeká, kdy lovec oběť dostane. Tato dvojice – lovec a kořist – prošla postupem času vývojem. Původně býval za lovce označován upír nebo nějaká nestvůra zabíjející lidské bytosti brané jako kořist. V současnosti je to spíše naopak. Za kořist považujeme upíra nebo nějaké monstrum a člověk se zde stává lovcem, tím, který klade pasti a číhá v temných uličkách na oběť. Důležité je si povšimnout vývoje postav lovce a kořisti. Horor přechází od postav a témat vymyšlených, nereálných (upír, různí netvoři číhající ve tmě, mrtvolu vstávající z hrobu atd.) ke skutečným (sériový vrah, zneužívání, technický pokrok a další).

S hlavními motivy úzce souvisí i prostředí, kde se postavy objevují. Nejčastěji se čtenář dostane do jemu známých míst. Prostředí je tak mnohdy zasazené do přítomnosti či nedaleké minulosti. Těžko se bude čtenář identifikovat s hrdinou žijícím před mnoha lety, který mu není nijak blízký. Dochází pak k tomu, že se čtenář stává nezúčastněným pozorovatelem, místo aby se ztotožnil s hlavní postavou.

Klasické horory využívají nejčastěji ty prostory, které navozují strach. Strach – to je to správné slovo pro horor. Novodobější autoři mají na horor zcela jiný náhled – místo navození strachu se čtenáře snaží zaujmout místy a postavami, které se nám hnuší a zdají se být odporné. To však je se správným pojetím hororu zcela v rozporu.

Hojně využívaná jsou zejména děsivá a opuštěná místa, kláštery, ruiny starodávných budov, staré zámky a hrady, osamělé domy, hřbitovy a márnice, strašidelně vypadající zarostlé lesy, skryté hluboké chodby v podzemí nebo různé utajené laboratoře šílených doktorů a vědátorů.

2.3 Postavy

V hororových příbězích najdeme nespočet postav, lépe řečeno příšer a monster tvořících společně se strašidelným a děsivým prostředím hrůzyplné jádro textu.

Oblíbenými postavami příběhů jsou démoni, upíři, vlkodlaci, čarodějové a mágové, různé ožvlé mrtvoly a lidské nestvůry. Některé postavy autoři přejímají z pohádek, kde hrají roli sice zápornou, ale ne tak děsivou.

Josef Hrabák ve své knize *Od laciného optimismu k hororu* (1989) uvádí několik typů jedinců. Velké oblibě se těší postavy nejen z mytologie, ale i bytosti připomínající obrovitý hmyz, zejména pak pavouci a mravenci nebo všelijaké zrůdy, které si později přisvojil jeden z literárních žánrů – sci-fi. Vědeckofantastická literatura vysvětluje zrůdnost postav jako „výsledek mutací způsobených například ozářením při rozpadu atomů. Jindy se zase zrůdnost vysvětluje jako důsledek pokusů genetického inženýrství, při kterém hraje základní úlohu jiná oblíbená postava, totiž šílený lékař. Z konkrétních hrdinů jsou nejoblíbenější (a často předváděni na plátnech kin a v televizi) Frankenstein (bytost složená z částí mrtvol a oživená), upír Drakula, King Kong (záhadná příšera ze střední Afriky) a náš Golem.“¹⁹

Jinou kategorii monster tvoří „démoni, obrovité opice, bohové, lední mužové, obrovští hadi a podobné příšery, se kterými bojuje hrdina kouzelným mečem.“²⁰ Tuto tematiku Josef Hrabák označuje jako jakýsi podžánr, jenž nese název Heroic fantasy (hrdinské fantazie). Sem zařadíme americké filmové série o Conanovi, hrdinovi ze severu a představiteli „práva silnějšího“ od Američana R. E. Howarda (1906–1936). Někteří tento podžánr znají pod pojmenováním Sword and Sorcery, což v překladu znamená meč a čarodějnictví.

Další odvětví hororu reprezentuje démonologie, tj. nauka zabývající se démony, jejich vlivy na lidskou duši a zneškodňováním. V českých textech se objevuje zřídka, ale nějaké ohlasy zazněly v Německu před rokem 1989 a také v Anglii. Na to odkazuje

¹⁹HRABÁK, Josef. *Od laciného optimismu k hororu: k historii a patologii dvou odvětví literárního braku*. 1. vyd. Praha: Melantrich, 1989. ISBN 8070230290. Str. 203

²⁰Tamtéž. Str. 203

Josef Hrabák, který upozorňuje na magii v seriálech sešitové formy Dr. Zamorra (s podtitulem *Der Meister des übersinnlichen – Mistr nadpřirozena*) a *Dämonen-Killer* (Vrah démonů; podtitul je *Aus dem Leben eines Exorzisten – Ze života vymítačů d'ábla*). „*Démony hubí jakýsi Dorian Hunter, který se jim před stoletími upsal za cenu nesmrtelnosti a nyní proti d'áblům bojuje.*“²¹ Za hlavní postavu tedy téměř vždy můžeme považovat samotného d'ábla. Ten je v různých knihách a filmech popisován odlišně. Například v knize *Dějiny ošklivosti* Umberto Eco popisuje různé podoby d'ábla či satana, které se objevují u některých spisovatelů. Byli to např.:

Giambattista Marino – *Vraždění neviňátek* (1632):

*„Z očí, kde sídlí smrt a tesknice,
Plápolá kalná, karmínová záře.
Úkosem hledí křivé zornice,
Dvě komety, z tmy rozběsněné tváře
A z chřípí, rtů a vlčí sanice
Stoupá puch v černém dýmu, rudé páře;
Hněvivě, pyšně v mocných poryvech
Hřmí jeho řev a blýská jeho dech.“*²²

Fjodor Michajlovič Dostojevskij – *Bratři Karamazovi* (1879–1880)

*„Byl to nějaký pán nebo lépe řečeno ruský
džentlmen jistého druhu, už postarší, dui
frisait la cinquantaine, jak říkají Francouzi;
jeho tmavé, dost dlouhé a ještě husté
vlasý i do špičky přistřižená bradka byly
poněkud prošedivělé.“*²³

Současně se sešitovými romány vycházejí také paperbacky a obrázkové seriály, které se vyvinuly v samostatný žánr. Zde můžeme vidět kouzelníka jako superhrdinu. Vyhlášenými postavami jsou Mandraka a dr. Strange, jako protikladná dvojice dobra a zla. Série tohoto žánru začaly vycházet v USA už na počátku třicátých let.

²¹HRABÁK, Josef. *Od laciného optimismu k hororu: k historii a patologii dvou odvětví literárního braku*. 1. vyd. Praha: Melantrich, 1989. ISBN 8070230290. Str. 203

²²ECO, Umberto. *Dějiny ošklivosti*. Vyd. 1. Praha: Argo, 2007. ISBN 978-80-7203-893-0. Str. 181

²³Tamtéž. Str. 183

Následující tematika, zaměřena na motiv „živého mrtvého“, je nám už více známá. Vedle ožívování mrtvol šílenými vědci a lékaři sem řadíme vypravování o upírech. Jistě každý ví, že pro tyto noční tvory je charakteristická touha po lidské krvi. Jejich oběti se mohou uchránit pomocí kříže, svěcené vody, hostie nebo česneku.

Archetypem upíra je *Dracula* Brama Stokera, od kterého se v současnosti odvíjí literatura, ale i filmová produkce. „*Od archetypu Draculy Brama Stokera (1897), avšak motiv bytosti sající krev bližních, aby mohla pokračovat ve svém mátožném záhrobním životě, pochází ze starověkých legend. Upír, zjeví-li se jako netopýří bytost s vyceněnými špičáky, nevyvolává úzkost, jen pouhý strach, kdežto úzkost se dostaví, pokud si nejsme jisti, zda někdo upír je, či není, pokud máme podezření.*“²⁴

V tomto typu tvorby nejsou ničím výjimečným ani postavy vlkodlaků. Tito jedinci se za úplňku proměňují ve vlka a pak zabíjejí. Kořist se proti nim ubrání posvěcenou stříbrnou kulkou.

2.4 Subžánry hororu

Tvůrci hororových příběhů se vždy striktně nedrží přesně stanovených pravidel psaní hororu, a tak můžeme spatřit i horory s prvky jiných žánrů, např. sci-fi (Dan Simmons), westernu (J. R. Lansdale), detektivky nebo thrilleru. V tomto případě můžeme hovořit o tzv. subžánrech hororu. Podle jednotlivých prvků dělíme horor na následující subžánry:

Nejstarší a nejhlubší kořeny má horor spojený se sci-fi. Tento subžánr je patrný u známých přispěvovatelů do magazínu *Weird Tales* (Tajuplné povídky) – např. F. B. Long nebo C. A. Smith, „*klasickým příkladem může být povídka J. W. Campbella: Kdo je tam?*“²⁵, která byla již dvakrát zfilmována pod názvem *Věc* (1951, 1982).

Dále mezi subžánry patří tzv. gotické romány. Někteří je označují jako synonymum k pojmu horor. Pracují s hororovými prvky, využívají též silnou atmosféru a prostředí typické pro klasická díla hororu.

Gotický román, někdy nazýván jako román hrůzy či černý román, je označován jako „*žánrová varianta románu. Základem je evokace silných citů – od dojetí až k pocitům hrůzy a děsu. Důraz je položen na dějovou složku, v níž se rozvíjejí motivy*

²⁴ECO, Umberto. *Dějiny ošklivosti*. Vyd. 1. Praha: Argo, 2007. ISBN 978-80-7203-893-0. Str. 322

²⁵MOCNÁ, Dagmar, Josef Peterka a kol. *Encyklopedie literárních žánrů*. 1. vydání. Praha; Litomyšl: Paseka, 2004. ISBN 80-7185-669-X. Str. 255

*racionální i fantastické.*²⁶ Gotické romány byly psány především v 18. století, ale i dnes můžeme najít literaturu, která je tímto směrem inspirována a využívá jejich hlavních prvků, jako jsou „*tajemné prostory, evokující atmosféru hrůzy a strachu a podporující tak napínavý děj, odehrávající se v ruinách rozpadlých středověkých hradů a zámků, v hlubokých lesích, hrobech, kobkách nebo ve vězení.*“²⁷

Za původce gotického románu bývá považovaný Horace Walpole (1717–1797), autor románu *Otrantský zámek* z roku 1764 využívající motivu „*středověkého hradu s podzemními chodbami a strašidly, v němž zločin střídá zločin a hrůza jinou hrůzu.*“²⁸ Mezi další anglické autory tohoto subžánru patří Clara Reevová (1729–1807), Ann Radcliffová (1764–1823), M. G. Lewis (1775–1818), ale i Mary Shelleyová (1797–1851) se svým románovým hororem *Frankenstein*. U nás byl černý román publikován v tehdejších časopisech (šlo převážně o překlady).

Dalším podžánrem hororu mohou být klasické příběhy, též nazývané jako Ghost Stories, ve kterých vystupují jako hlavní postavy duchové. Původně vznikaly v Anglii, ale můžeme je vidět i v jiných národních literaturách. Tyto příběhy často využívají přírodních motivů. Obvyklým prostředím, kde se děj odehrává, je např. vřesoviště, močál, opuštěné sídlo, ruiny hradů v hlubokém lese apod. Můžeme tedy říci, že se objevují na místech disponujících silnou atmosférou.

Jedním ze zvláštních typů je tzv. Dark fantasy. Jedná se o jeden z podtypů fantasy, kde jsou zdůrazněny prvky hororu. Za první autorku, jež tyto prvky využívala, byla G. B. Bennett spolu s Ch. L. Grantem a K. E. Wagnerem. Obecně lze říci, že tento subžánr v sobě zahrnuje příběhy, které nesou prvky nadpřirozena a patologických jevů, motivy surovosti, krutosti a nelidskosti. Využita je i hluboká psychologie postav.

Dalším již méně známým podžánrem hororu je tzv. Splatter horror neboli splatterpunk. Je jedním z nejvýraznějších subžánrů v 80. letech „*vzniklý zpětným vlivem hororových filmů na literaturu a upřednostňující naturalistické znázornění hnusu (C. Barker: Knihy krve, 1984–85).*“²⁹ „*Tento název pochází ze slova „splatter“, což by se dalo volně přeložit jako „cákanec“, nebo ještě lépe „krvavý cákanec“.*“³⁰ Příběhy

²⁶PAVERA, Libor; VŠETIČKA, František. : *Lexikon literárních pojmů*. 1. vyd. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2002. ISBN 80-7182-124-1. Str. 127

²⁷Tamtéž. Str. 127

²⁸Tamtéž. Str. 127

²⁹MOCNÁ, Dagmar, Josef Peterka a kol. *Encyklopedie literárních žánrů*. 1. vydání. Praha; Litomyšl: Paseka, 2004. ISBN 80-7185-669-X. Str. 255

³⁰LITERATURA: Kapesní průvodce subžánry 1 - Horor. [online]. [cit. 2015-01-07]. Dostupné z: <http://www.sarden.cz/2013-03-14-0005/literatura-kapesni-pruvodce-subzanry-1-horor>

s touto tematikou jsou zaměřené v naturalistickém duchu, zejména zobrazením rozkladu lidského těla. Obecně lze říci, že se jedná o extrémní typ hororu, který je znázorňovaný určitým hnusem, nadměrným násilím a z větší části zachycením krve. Zmíněné motivy mají u recipienta vyvolat pocity hrůzy, napětí a strachu ze zkázy a umírání. Mezi časté postavy patří například zombie a společně s nimi motiv vyhlazení celého lidstva – např. zhoubnou nákazou.

Mezi podtypy hororu můžeme také zařadit tzv. Religion's horror. Pojem vychází z anglického slova *religion* označující náboženství. Jde tedy o příběhy s náboženským podtextem. Často se zobrazují osoby posedlé démonem, d'áblem a jejich vymítání nebo rituální vraždy.

S hororem může souviset i thriller, do češtiny přeložen jako „napínák.“ V některých případech je považovaný za horor, který ale nepoužívá nadpřirozené prvky. Hlavními motivy thrilleru jsou napětí a strach, zatímco u hororu jsou to především hrůza a děs.³¹

³¹BERNARD, Jan; FRÝDLOVÁ, Pavla. *Malý labyrint filmu*. 1. vyd. Praha: Albatros, 1988. Str. 446

3. Horor ve filmové podobě

Vzhledem k široké škále možností žánru hororu je na první pohled zřejmé, že se tento druh literatury velice rychle rozrostl. Nejen v rovině stylové, ale i umělecké. Horor nalzáme nejen v knihách, ale i komiksech, časopisech, ve filmu a poslední dobou i v počítačových hrách.

Za první hororový film označujeme krátkou desetiminutovou verzi *Frankensteina* z roku 1910, známější je však frankeinsteinovská verze od režiséra Jamese Whalea z roku 1931. Nedílnou součástí filmařského odvětví tvoří německý němý film *Nosferatu – symfonie hrůzy* z roku 1922 zpracovaný na motivy románu Abrahama Stokera *Dracula*. Můžeme ho zřejmě považovat za první film s motivem upíra. O několik desítek let později se tento motiv objevuje i v ČSSR pod názvem *Upír z Feratu* (1982) od režiséra Juraje Herze. Devadesáti třiminutovému snímku sloužila jako předloha povídka Josefa Nesvadby *Upír LTD*. Do němé éry řadíme i film se stejnojmennou předlohou Gastona Leroux *Fantóm opery* (USA, 1925).

Velký rozvoj zaznamenal film ve 30. letech (*Drakula*, 1931, *Mumie*, 1932, *Černá kočka*, 1934) a v 60. letech (*Jáma a kyvadlo*, 1961, *Maska červené smrti*, 1964), kdy kvalitu ovlivnilo především to, že na jejich scénářích pracovali jedni z nejlepších autorů jako např.: Robert Bloch nebo Richard Matheson.³²

„Film hrůzy (anglicky horror) je jedním z nejstarších a nejoblíbenějších typů divácky úspěšných děl. Již lidové pohádky naznačují, jak rádi se bojíme nadpřirozených bytostí, a filmaři toho přirozeně využili.“³³ Zprvu se ve filmech nejvíce objevovaly postavy upírů, vlkodlaků nebo uměle stvořených lidských bytostí, kterým se říkalo Frankenstein. Na toto téma vzniklo mnoho filmů. Mezi ty nejznámější patří *Dracula* (USA, 1930) od režiséra Toda Browninga, jehož předlohou byl stejnojmenný román Abrahama Stokera a divadelní zpracování od Hamiltona Deanea a Johna Balderstonea. Podobný film, opět s názvem *Dracula* (USA, 1922), můžeme vidět u režiséra Francise Forda Coppoly. Coppola využil románovou předlohu Abrahama Stokera, čímž se film stal jeho dokonalou kopií. Trochu jiný styl s motivem upíra můžeme vidět ve filmu *Valerie a týden divů* (Československo, 1970). Film byl natočen pod taktovkou Jaromila Jireše podle předlohy stejnojmenné prózy spisovatele Vítězslava Nezvala. „*Valerie a týden divů je znamenitá pohádka o dívce, která zažívá své sexuální probuzení*

³²MOCNÁ, Dagmar, Josef Peterka a kol. *Encyklopedie literárních žánrů*. 1. vydání. Praha; Litomyšl: Paseka, 2004. ISBN 80-7185-669-X. Str. 255

³³BERNARD, Jan; FRÝDLOVÁ, Pavla. *Malý labyrint filmu*. 1. vyd. Praha: Albatros, 1988. Str. 172

a dospívá v mladou ženu. Přestože snímek vykazuje některé podobnosti s jemnějšími pornografickými filmy 70. let, zahrnuje širší výrazovou paletu: najdeme tu atributy převzaté jak z vysoké, tak z nízké kultury. Sledujeme kouzelné příhody hrdinky (Schallerová), a to v hávu gotického hororu, pohádky i nevázaného veselí.³⁴ V rámci filmů o upírech můžeme připomenout film *Buffy – zabiječka upírů* (USA, 1992). Podle něj byla později vydána kniha a na konci 90. let můžeme spatřit i první díly seriálu *Buffy, přemožitelka upírů*, který byl stylizovaný odlišně než původní filmová verze. Dalším velice známým filmem je *Frankenstein* (USA, 1931), který byl natočen podle románu Mary Shellyové a divadelní hry Peggy Weblingové.

Další oblast hororových filmů tvoří filmy s monstrózními zvířaty. Většinou se jedná o zvířata, která jsou člověku v běžném životě velice nepříjemná nebo se jich dokonce bojí. Strach můžeme mít i z těch nejmenších zvířátek, co existují. A co potom, když mají gigantické rozměry nebo se rychle množí a ohrožují svou existencí celý svět? To můžeme vidět například ve filmu *Arachnofobie* (USA, 1990) od režiséra Franka Marshalla nebo ve filmu *Ptáci* (USA, 1963) natočeném podle stejnojmenné povídky Daphne Du Maurierové, kde lidstvo sužují hejna ptáků svými šílenými a nesmyslnými útoky. A co takhle písčité pláže, zářivé nebe a krásné moře, jež láká návštěvníky do rekreačního města. Nikdo z nich však netuší, že za veškerou krásou se uprostřed hlubin moře skrývá velký bílý žralok. To nabízí ve svém filmu *Čelisti* (USA, 1975) režisér Steven Spielberg, který se nechal inspirovat v próze Petera Benchleyho.

Značně odlišnou část tvoří filmy s tematikou exorcismu. Mezi významnější patří snímek *Vymítač ďábla* (USA, 1973) natočený podle stejnojmenné prózy W. P. Blattyho, který byl hlavním scénáristou filmu. Společně s režisérem Williamem Friedkinem získali obdiv i respekt nejen u zapřísáhlých křesťanů, ale i u pravověrných satanistů. S tímto tématem si režiséři pohrávali i v minulých letech, např. ve filmu *Constantine* (USA, Německo, 2005), kde hlavní hrdina bojuje s nepřáteli z jiného světa; *V moci ďábla* (USA, 2005); *Ďábloví v těle* (USA, 2012) a v dalších.

Významnou skupinu hororů reprezentují filmy natočené podle literárních děl Stephena Kinga. Všechny filmy nesou stejné názvy jako jejich literární předlohy. Nejznámější z nich jsou *Carrie* (USA, 1976), *Osvícení* (USA, 1980), *Mrtvá zóna* (USA, 1983) nebo *To* (USA, 1990).

³⁴SCHNEIDER, Steven Jay (Editor). *101 hororů které musíte vidět, než umřete*. V Praze: Slovart, 2010. ISBN 978-80-7391-319-9. Str. 177

Do hororové kinematografie lze zahrnout i příběh s názvem *Maska rudé smrti* (Velká Británie, 1964). Byl natočen podle stejnojmenné povídky E. A. Poea. Režisér Roger Corman si s pouhou předlohou povídky nevystačil, a proto „přidal akci, satanismus, romantiku, pár chytrých dialogů, a dokonce, jako vedlejší zápletku, další Poeovu povídku *Skokan*.“³⁵

Zajímavý je i film s názvem *Dr. Jekyll a Mr. Hyde* (USA, 1931) podle novely R. L. Stevensona *Podivuhodný případ Dr. Jekylla a pana Hyda*. „Příběh dr. Jekylla patří k základním, často filmovým námětům. Poprvé se na filmovém plátně objevil už v roce 1908 a trval patnáct minut. Další verze vznikaly v Dánsku, Anglii, Americe a Německu.“³⁶

V posledních čtyřiceti letech se můžeme setkat také s horory jako *Texaský masakr motorovou pilou* (USA, 1974), *Mlčení jehňátek* (USA, 1991) – podle stejnojmenné prózy Thomase Harrise, *Addamsova rodina* (USA, 1991) – podle komiksu Charlese Addamse a stejnojmenného TV seriálu, *Vřískot* (USA, 1996), *Kruh* (Japonsko, 1998) atd.

V závěru kapitoly bych ještě ráda zmínila několik významných režisérů hororových filmů nebo filmů s hororovými prvky. Jako prvního připomenu Alfreda Hitchcocka (1899–1980), který je „anglický a americký režisér, mistr napětí, vynikající vypravěč kriminálních (krimi) a psychologických příběhů. Za více než půl století své režijní práce vytvořil padesát čtyři filmů (kromě osmnácti dílů televizních seriálů), převážně thrillerů.“³⁷ Filmoví fanoušci dobře znají jeho filmy *Psycho* (1960) nebo *Ptáci* (1963). Dalším je Steven Spielberg (*1946) – držitel první příčky nejoblíbenějšího režiséra, který režíroval i některé díly televizních seriálů, jako jsou *Zóna soumraku*, *Neuvěřitelné příběhy* nebo *Krajní meze*, o nichž byla zmínka výše. V roce 1971 natočil první celovečerní thriller *Duel*. Film velice brzo pronikl do kin a šířil se téměř po celém světě. Jeho největším triumfem byl film *Čelisti* (1975) o žraloku zabijákovi. S tímto filmem se zvedla i jeho prestiž, a zařadil se tak mezi největší režisérské hvězdy. Jako třetího můžeme zmínit Tima Burtona (*1958). Svě uznalé místo si zasloužil filmy *Frankenweenie* (1984), *Beetlejuice* (1988), *Střihoruký Edward* (1990), *Ospalá díra* (1999) nebo *Mrtvá nevěsta Tima Burtona* (2005). Všechno

³⁵SCHNEIDER, Steven Jay (Editor). *101 hororů které musíte vidět, než umřete*. V Praze: Slovart, 2010. ISBN 978-80-7391-319-9. Str. 149

³⁶ADAMOVIČ, Ivan. *Encyklopedie fantastického filmu*. 1. vyd. Praha: Cinema, 1994. ISBN 80-901-6753-5. Str. 49

³⁷Tamtéž. Str. 169

to jsou filmy s děsivými motivy: se smrtí, ožvlými mrtvolami (v podobě psa Sparkyho), duchy (mrtvá nevěsta nebo manželský pár duchů) nebo dokonce malými lidskými monstry (Edward), které jsou výtvoxy starého vynálezce.

4. Hororové seriály

V dnešní době horor stále více proniká do povědomí recipientů a vzbuzuje v nich větší zájem o tento žánr. Nacházíme stále více lidí, kteří se rádi bojí. Musíme se tedy kromě knih, komiksů a filmů zmínit i o hororových seriálech. Následující výčet seriálů ukazuje vývojovou linii od nejstarších po nejnovější seriály i s ohledem na jejich sledovanost:

- *Příběhy ze zahraničí* (USA, 1989) – „Hororové příběhy plné hrůzy, ale i černého humoru, dějových zvrátů a překvapivých point. Hlavním spojovatelem všech příběhů je uvaděč, jakýsi Strážce krypty - kostlivec s lidským hlasem.“³⁸
- *Krajní meze* (USA, 1995) – seriál byl původně uveden již v roce 1963, pokračování seriálových epizod vyšlo v roce 1995. *Krajní meze* – původem americký televizní seriál zabývající se především žánrem sci-fi. Objevují se zde i prvky mysteriózní, hororové nebo fantasy. Seriál tvoří samostatné krátké povídky, které spolu nijak nesouvisí. Odtud pochází i úvodní znělka namluvená Radovanem Lukavským³⁹, která zní následovně: „Závada není na vašem přijímači. Nesnažte se srovnat obraz. Vysílání teď řídíme my. My nastavujeme obraz horizontálně i vertikálně. Můžeme vás zaplavit tisícer různých vysílacích kanálů nebo rozvinout jeden obraz do křišťálového jasu. A umíme ještě víc, můžeme vám vytvořit vizi čehokoliv, stanete se otroky naší fantasmie. Příští hodinu budeme řídit všechno, co uvidíte a uslyšíte. Pocítíte strach z neznámého, sahající do nejzazších hlubin vědomí, až po krajní meze.“
- *Drákulův švagr* (ČR, 1996) – jedná se o televizní seriál na motivy povídek Miroslava Švandrlíka nesoucí stejný název.
- *Věřte nevěřte* (USA, 1997) – hodinový seriál, kde si můžete zkusit uhádnout, zda příběh, který jste zrovna viděli, je pravdivý, nebo ho pomocí své bujné fantasmie sepsal scénárista, a je tedy chápán jako fikce.
- *Lovci duchů* (USA, 2005) – americký hororový seriál, kromě prvků hororu obsahuje ve svých příbězích spoustu jiných žánrů – drama, fantasy, thriller, mysteriózní. Hlavní postavy – Sam a Dean – postupem času zjišťují, že v jejich

³⁸Příběhy ze zahraničí. *Kinobox.cz* [online]. [cit. 2015-01-13]. Dostupné z: <http://www.kinobox.cz/film/146577-pribehy-ze-zahrobi>

³⁹Radovan Lukavský (1. 11. 1919 Praha – 10. 3. 2008 Praha) – byl známý český herec, divadelní pedagog a recitátor. Ztvárnil stovky divadelních, filmových, televizních rolí i rozhlasových rolí, jeho vytříbený a kultivovaný hlas z něj dělal jednoho z nejlepších a nejznámějších českých vypravěčů a recitátorů poezie.

městě vstalo z hrobů několik lidí. Takovou práci může mít na starosti jediná osoba, a to Smrt. Oni mají za úkol město ochránit.

- *American Horror Story* (USA, 2011; v ČR vysíláno od roku 2013) – další z mnoha amerických populárních televizních seriálů, který má na svém kontě již čtyři série. Každá samostatná série má několik dílů, které nesou hlavní příběh. V každém z nich vystupují stejní lidé, ovšem v další sérii už najdeme jiné postavy i prostředí, ve kterém se příběh odehrává. Můžeme se ocitnout ve strašidelném domě, v ústavu pro duševně nemocné, ale i ve škole pro čarodějnice nebo na jiných děsivých místech. Jako bonus bych chtěla dodat, že za nejlepší herečku tohoto seriálu je považována Jessica Lange. Za své obsazení v seriálu dostala i dvě ocenění, a to Cenu Emmy za nejlepší herečku ve vedlejší roli v minisérii nebo filmu 2012 a cenu Zlatý glóbus v kategorii Nejlepší herečka ve vedlejší roli v seriálu, mini-sérii nebo televizním filmu 2012.
- *Drákula* (USA, 2013) – jedná se o novodobé seriálové zpracování stejnojmenného klasického románu spisovatele Abrahama Stokera. Děj nás zavádí do 19. století. Hlavní postava Dracula se vydává za amerického podnikatele a vynálezce Alexandra Graysona, který chce přiblížit společnosti zázraky moderní vědy. Je to však pouhá záminka k tomu, aby pomstil své předky. Jen jediná věc ho může zastavit a tím je láska.

5. Časopisy s hororovou tematikou

Jak již bylo řečeno výše, časopisy též patří mezi propagátory hororového tématu. Současná povídková tvorba je vydávána právě v takovýchto časopisech. Specializují se především „na sci-fi a fantasy (*Ikárie, již zaniklá Nemesis*), ve fanzinech a na internetu, zaznamenáváme však i (poměrně krátkodeché) pokusy o vlastní hororové časopisy (*Ducháček, Horror, Král Horror*).“⁴⁰ O některých z nich si můžeme přečíst níže.

Ducháček

Poprvé jsme časopis *Ducháček* mohli vidět v podobě nízkonákladového fanzinu⁴¹, jehož kořeny sahají do období osmdesátých let. Až později, v červnu 1997, vyšlo první časopisecké číslo, které bylo označeno pod číslem 31. „*Od té doby Ducháček vychází jako občasník, který je zaměřený na to nejdrsnější a nejtemnější v žánrech horor, sci-fi a fantasy. Zabývá se především filmem, potom v něm můžete najít povídky českých i zahraničních autorů, recenze soundtracků a knih, comics, tématické články, úvahy, rozhovory apod. Od poloviny roku 1998 lze Ducháček najít i na Internetu. Opravdový rozvoj elektronické verze časopisu však nastal až počátkem roku 1999.*“⁴² Postupem času časopis zanikl a dnes již fungují pouze webové stránky, které jsou spíše zaměřené na filmy. Pokud bychom chtěli časopis sehnat v papírové podobě, je možno ho zakoupit v různých antikvariátech nebo na internetových aukcích.

Král Horror

Jedním z časopisů, který nese hrůzný pocit již z názvu, je *Král Horror*. Začal vycházet v roce 2003 pod vedením Ladislava Kocky. Tomu se podařilo vydat pouze prvních pět čísel, a tím téměř celá činnost vydávání skončila. Časopis *Král Horror* se zaměřoval na budoucí spisovatele hororové tematiky. Přibližně sedmdesát procent časopisu patřilo začínajícím spisovatelům, kteří neměli kromě internetu možnost jinde publikovat. Zbylé strany časopisu byly věnovány publicistice.

Zajímavostí je, že *Král Horror* měl velký zájem o Stephena Kinga, který byl jeho

⁴⁰MOCNÁ, Dagmar, Josef Peterka a kol. *Encyklopedie literárních žánrů*. 1. vydání. Praha; Litomyšl: Paseka, 2004. ISBN 80-7185-669-X. Str. 253

⁴¹Fanzin – či jen zin (z fan + magazine) je v původním slova smyslu fanouškovský časopis vydávaný sci-fi kluby či jednotlivými fanoušky; tento termín vznikl počátkem 40. let a to proto, aby se odlišili fanouškovské časopisy od profesionálních, tzv. prozinů.

⁴²Informace o časopise *Ducháček*. *Ducháček* [online]. 2004 [cit. 2015-04-04]. Dostupné z: <http://duch.duchacek.com/INFO/info.html>

patronem. Tohoto autora zná většina čtenářů i pod přezdívkou „král hororů“.

Jedním menším přáním šéfredaktora časopisu a publikujících autorů bylo souhrnné vydání jejich povídek. To se podařilo až po několika letech, kdy v roce 2011 vyšla kniha vybraných povídek, které byly předtím publikovány v samostatných číslech časopisu, a to pod názvem *1. antologie českého hororu*. Byly sem vybrány ty nejlepší povídky ve stejném znění, v jakém byly otištěny v časopise *Král Horror*. Mezi autory, kteří se dostali do této antologie, byli: Vladimír Procházka, Luboš Štěrba, David Nedoma, Milan Ladko, Otomar Dvořák a další. Všichni tito autoři „považují horor za umění, nikoli jen za zábavu s „potoky krve“.“⁴³ To nejlépe vystihl Luboš Štěrba, který řekl: „Osobně jsem přesvědčen, že horor není jen zábavou a žánrem, který ve čtenáři rozechvívá jeden ze základních pocitů, totiž pocit strachu. Myslím, že může být něčím daleko víc. Může být určitým druhem zrcadla, co nám ukazuje temnější část naší duše, tu, kterou si obyčejně nepřipouštíme, ale kterou překonáváme až tím, že se jí postavíme tváří v tvář.“⁴⁴

Internetový časopis HOWARD

V prosinci 2011 měl odstartovat své fungování jeden z dalších hororových časopisů, a to nezávislý internetový časopis *HOWARD*. Nakonec se jeho první číslo dostalo do povědomí čtenářů až 1. ledna 2012 a můžeme si jej najít na webových stránkách www.howardhorror.cz.

„*HOWARD* je ryze hororový čtvrtletník píšící o všem, co se jakkoliv poji s horrorem. Filmy, seriály, povídky, romány, antologie, herci, herečky, spisovatelé, spisovatelky, soundtracky, hudební skladatelé a skladatelky, režiséři, režisérky, hororové postavy, mytologie, historie, současnost, kresby, komiksy, hry, recenze, tématické články, profily osobností, autorské rozhovory, reporty z hororových akcí, české i zahraniční povídky, strach, krev, atmosféry, morbidnosti a spoustu dalšího...“⁴⁵

Dnes má časopis na kontě třináct čísel. Na počátku publikování obsahoval kolem 50 stránek kvalitního textu z hororového odvětví. Během času se však zdokonalovaly a postupně se objevovala čísla s více stránkami. Poslední třinácté číslo má již 145 stran

⁴³ *1. antologie českého hororu: povídky*. Vyd. 1. Příbram: Ladislav Kocka, 2011. ISBN 978-80-904891-1-0. Str. 6

⁴⁴ Tamtéž. Str. 6

⁴⁵ Na štědrý den odstartuje nový elektronický hororový časopis HOWARD!. [online]. 2011 [cit. 2015-01-11]. Dostupné z: http://www.horror.cz/clanky/clanek_na-stedry-den-odstartuje-novy-elektronicky-hororovy-casopis-howard_5049/

a upoutá lepší vizuální i obsahovou kvalitou. Za velkou výhodu časopisu považuji to, že ho lze zdarma stáhnout a jeho obsah je založený pouze na motivech hororu. Často totiž nacházíme periodika, jejichž součástí jsou nejen hororové prvky, ale skládají se převážně z fantasy nebo sci-fi. Je proto velkou raritou, když nalezneme čistě hororový časopis.

V neposlední řadě bych ještě ráda zmínila další elektronický časopis *Kobka!*, jež pochází ze Slovenska. Už jen jeho název evokuje něco tmavého a strašného. Tvoří tak dokonalou představu místnosti, uzavřené cely, kde trpěla a umírala spousta lidí.

Dále časopis *Pevnost*, který je zaměřený spíše na sci-fi a fantasy, téma hororu se však objevuje též. Musím však uvést fakt, že časopis úspěšně funguje od roku 2004. Je to jeden z mála časopisů, který má delší trvání. Na internetových stránkách www.pevnost.cz je k dispozici archiv a titulní strany čísel.

Nakonec ještě můžeme přidat zmínku o komiksech nebo komiksových knihách s hororovou tematikou. Není jich tolik, ale přeci jen nějaké existují. Více jich sice najdeme v cizích jazycích, ale mezi přeloženými do češtiny jsou například: *Černá orchidej*, *Živí mrtví*, *Lucifer*, *Zombie – Příručka pro přežití: Zaznamenané útoky*, *Dracula*, *Crew*, *Hellboy* (*Hellboy 2: Probuzení d'ábla*) apod.

V závěru můžeme shrnout určitá fakta: téměř všechna seriálová i filmová produkce pochází především ze Spojených států amerických. Není se čemu divit, když bezmála celá historie hororu pochází odtud. Za otce hororu proto můžeme považovat Edgara Allana Poea v tvorbě literární a ve filmové zase Alfreda Hitchcocka. Na poli hororu jsou oba vynikajícími aktéry. Nesmíme však zanevřít na českou tvorbu. I ta má své opodstatněné místo. Mezi naše nejlepší a vyhlášené hororové povídky řadíme *Spalovače mrtvol*, podle kterého byl později natočen i film od režiséra Juraje Herze.

6. Hororové prvky v literatuře Ladislava Fukse

Pokud se vrátíme do českého prostředí 60. a 70. let 20. století, je nasnadě opět připomenout, že klasické horory se u nás neobjevují. To ovšem neznamená, že by tehdejší příběhy postrádaly hororové prvky. Nejde však o klasickou formu známou z americké literatury, ale spíše jen o příběhy s hrůzostrašnou tematikou.

Podle teoretika a spisovatele hrůzostrašných příběhů Howarda Phillipse Lovecrafta má správný hororový příběh navodit ty pravé pocity a správně bychom neměli „posuzovat strašidelný příběh podle autorova záměru ani podle pouhého mechanismu zápletky, ale podle emocionální úrovně, jíž dosahuje ve svém nejbizarnějším okamžiku. Jestliže vyvolá ty pravé pocity, musí být taková zdařilá partie uznána jako svéprávná ukázka strašidelné literatury bez ohledu na to, jak prozaicky je potom snížena.“⁴⁶ Ukázkou účinnosti strašidelného příběhu je jednoduše to, že „vzbudí či nevzbudí ve čtenáři hluboký prožitek děsu a kontaktu s neznámými říšemi a mocnostmi, zda jej uvede do stavu bázlivého naslouchání, zda kdesi nemávají černá křídla nebo zda na nejzazší okraj známého vesmíru neškrábou přízraky a bytosti zvenčí.“⁴⁷ A čím lépe navodíme takovouto atmosféru, tím více můžeme umělecké dílo daného žánru považovat za přínosnější a hodnotnější čtení.

Do četby hororových příběhů můžeme zařadit českého spisovatele Ladislava Fukse (*24. 9. 1923, Praha; † 19. 8. 1994, Praha), prozaika pocházejícího z rodiny policejního úředníka. Po maturitě na gymnáziu studoval filozofii, psychologii, dějiny umění a pedagogiku na FF UK v Praze. Poté pracoval v papírenském průmyslu, byl také odborným pracovníkem ve Státní památkové správě v Praze a Národní galerii. Až po zmíněné pracovní éře se začal naplno věnovat literatuře.⁴⁸ V jeho tvorbě ho také inspirovaly delší pobyty ve Vídni v 70. letech. Mimo jiné hojně přispíval do tehdejších časopisů, např.: *Květen*, *Plamen*, *Host do domu*, *Literární noviny*, *Literární listy*, *Tvorba*, *Literární měsíčník* aj.

Typickými klíčovými motivy Ladislava Fukse jsou „*strach, úzkost, vědomí blížící se katastrofy, zločin, totalitní bezpráví a vyčleněnost ústřední postavy z běhu*

⁴⁶ LOVECRAFT, Howard Phillips. *Bezejmenné město: a jiné povídky, Nadpřirozená hrůza v literatuře a jiné texty*. Vyd. 1. Praha: Aurora, 1998. ISBN 80-85974-46-0. Str. 175

⁴⁷ Tamtéž. Str. 175

⁴⁸ VLAŠÍNOVÁ, Drahomíra. Slovník české literatury po roce 1945. *Ladislav FUKS* [online]. 2006 [cit. 2015-03-11]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=325&hl=ladislav+fuk+>

*normální společnosti*⁴⁹, ale i absurdita či grotesknost, které v dílech vyjadřují určitou nejistotu, bezmoc, osamocení.⁵⁰

Konkrétně můžeme říci, že se ve svých dílech zaměřuje na strach z různých sociálních a politických skutečností. Jsou to skutečnosti, se kterými jsme se v minulosti už setkali. Byly to především politické diktatury. V první řadě můžeme zmínit německý nacismus, jehož prvky se objevují v dílech *Variace pro temnou strunu*, *Spalovač mrtvol* nebo *Myši Natálie Mooshabrové*. Další takovou silnou politickou diktaturou, která poznamenala téměř celé lidstvo, byl komunismus. Ten se objevuje například v díle *Oslovení z tmy*. V těchto zmíněných dílech se objevují hororové motivy s výraznou sociální funkcí. Ve Fuksových hororech se primárně nesetkáme s tajemnem budícím hrůzu, ale spíše s hrůzostrašnou sociální realitou. Ta ve čtenáři evokuje negativní pocity a nehezke vzpomínky na období 40.–80. let, kde u nás vládl komunismus.⁵¹

Všechna Fuksova díla, zejména ze šedesátých a sedmdesátých let, která tvoří většinu jeho tvorby, nepochybně patří k hodnotám české poválečné literatury. Jeho knihy měly velký úspěch nejen u nás, ale i v zahraničí, obzvláště v německy mluvících zemích. Nemůžeme se tedy divit, že byly také hojně překládány do mnoha evropských jazyků. Už od počátku publikování svých knih k sobě přitahoval pozornost literárních kritiků a vědců. Nejednalo se pouze o psaní pozitivních recenzí v časopisech nebo denních tiscích, ale začaly se objevovat i teoretické stati zabývající se stylem a kompozicí jeho próz.⁵² Díky své popularitě byla některá díla i zfilmována (film *Spalovač mrtvol* – režisér Juraj Herz, film *Pasáček z doliny* – režisér František Vlácil) či převedena na divadelní prkna (novela *Obraz Martina Blaskowitze* – Divadlo na okraji, novela *Pan Theodor Mundstock* – Činoherní studio v Ústí nad Labem, *Nebožtíci na bále* – zinscenované ostravským divadlem Aréna).⁵³

⁴⁹ VLAŠÍNOVÁ, Drahomíra. Slovník české literatury po roce 1945. *Ladislav FUKS* [online]. 2006 [cit. 2015-03-11]. Dostupné z:

<http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=325&hl=ladislav+fuks+>

⁵⁰ JANOUŠEK, Pavel. *Dějiny české literatury 1945-1989*. Vyd. 1. Redaktor Petr Čornej, Alena Fialová. Praha: Academia, 2008. ISBN 9788020015839. Str. 345

⁵¹ LEDERBUCHOVÁ, Ladislava. *Průvodce literárním dílem: výkladový slovník základních pojmů literární teorie*. Vyd. 1. Jinočany: Nakladatelství H a H, 2002. ISBN 80-7319-020-6. Str. 112

⁵² GILK, Erik. *Vítěz i poražený: prozaik Ladislav Fuks*. Vyd. 1. Brno: Host, 2013. *Tváře české literatury*, sv. 4. ISBN 9788074910562. Str. 7.

⁵³ VLAŠÍNOVÁ, Drahomíra. Slovník české literatury po roce 1945. *Ladislav FUKS* [online]. 2006 [cit. 2015-03-11]. Dostupné z:

<http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=325&hl=ladislav+fuks+>

6.1 Hororové prvky ve *Spalovači mrtvol*

Jednou z mnoha knih Ladislava Fukse s hororovými prvky je novela *Spalovač mrtvol*. Poprvé vyšla v českém vydání v nakladatelství Československý spisovatel roku 1967, ve druhém vydání v Mladé frontě o šestnáct let později a díky její velké úspěšnosti následovaly i další výtisky. Již jeden rok po jejím prvním vydání přišlo na řadu filmové zpracování, kde hlavní roli spalovače sehrál Rudolf Hrušínský.

Kniha je rozdělena do 15 kapitol a ukazuje nám období 30. let, zejména dobu „*těsně před okupací a pak na začátku protektorátu 1939*.“⁵⁴ Celý příběh je vyprávěný v er-formě a protkaný řadou vnitřních monologů hlavního hrdiny Karla Kopfrkingla. Nejpodstatnějším motivem Fuksova díla je smrt a s ní spojená určitá záliba, spíše úchylnka hlavní postavy – nekrofilie. Je využíváno opakujících se slov či slovních spojení, často v protikladech – např.: „...*taková hezká mladá růžolíci se dívka v hezkých černých šatech...*“⁵⁵, „...*kuchyně smrti, dílna samého pánaboha...*“⁵⁶, barvy (bílá X černá, růžová). Mnohokrát můžeme vidět slova nebo celé věty zvýrazněné kurzívou – autor se snaží čtenáře na něco upozornit, mnohdy má zvýrazněný motiv velkou váhu v řešení následující situace (např.: tyč, kterou Karel Kopfrkingl zabije syna, je již několikrát zmíněna v předešlých kapitolách).

Děj poukazuje na to, že v životě musíme počítat se vším – s životem i smrtí, s lidmi, kteří nás obklopují a opečovávají svou láskou, ale i s těmi, kteří celý život půjdou proti nám i „po nás“. Nejlepší je spoléhat se sám na sebe a věřit si, protože jak se v knize píše „*nic není v životě lidském jisté*“. A proto i tak vstřícný a rodinu milující člověk, jako je v tomto případě hlavní postava příběhu, může být ostatními ovlivněna a pod nátlakem dostána až ke zcela opačnému přesvědčení.

Karel Kopfrkingl pracuje jako prostý zaměstnanec v pražském krematoriu. Je vzorným manželem i otcem, milujícím člověkem, a to nejen v ohledu k lidem, ale i ke zvířatům (doma má kočku, které říká Čarokrásná a bere ji jako součást rodiny). Zvířata chápe jako rovnocenné lidem. Má kolem sebe i několik spolupracovníků, kteří mají příjmení podle názvů zvířat: Fenek, Vrána, Beran, Zajíc, Špaček, Lišková, Pelikán, Srnec. Všechny kolem sebe upozorňuje na to, že je abstinent, nepije ani nekouří. Snaží

⁵⁴ FUKS, Ladislav, Arnošt LUSTIG a Jiří TUŠL. *Moje zrcadlo: vzpomínky, dojmy, ohlédnutí*. 1. vyd. Editor Jiří Tušl. Praha: Melantrich, 1995, [8] s. obrazových příloh. Česká próza (Melantrich). ISBN 8070232102.

Str. 185

⁵⁵ FUKS, Ladislav. *Spalovač mrtvol*. Vyd. 3. Editor Miloš Pohorský. V Praze: Odeon, 2003. ISBN 8020711279. Str. 26

⁵⁶ Tamtéž. Str. 38

se za každou cenu udržet rodinu pohromadě a udělat pro ni cokoli na světě. Apeluje na to, aby nikdo netrpěl více než je nutné. Velkou část svého já věnuje své práci, která ho nade vše těší, o smrti a spalování žehem mluví jako o vznešeném a odpovědném řemesle, navíc mu v rozhodování o svém životě napomáhá kniha o Tibetu, tibetských klášteřích, o jejich nejvyšším vládcí dalajlámovi a jejich víře. Je pro něj velice cenná, přínosná a přirovnává ji k bibli.

Takto spořádaným člověkem byl pouze do té doby, než ho navštívil jeho dlouholetý přítel z války Willi Reinke. Dlouhá léta se spolu nevidali. Důležitým okamžikem pro Reinkeho bylo připojení se k Sudetoněmecké straně. Willi začal na Karla naléhat, aby se k nim také připojil, že se s Hitlerem určitě budou mít lépe. Karel zprvu odmítal, a proto mu Willi začal vtoukat do hlavy, že má přeci německou krev, je čistě germánské rasy a není tedy vhodné, aby se paktoval s lidmi židovské krve. Především tím mínil jeho manželku Marii, která je původem Židovka a jeho dvě děti, šestnáctiletou dceru Zinu a čtrnáctiletého syna Milivoje, kteří též mají židovský původ, i když jen z části. Kopfrkinglovo „smíšené“ manželství proto začalo být překážkou v jeho možné vzestupné kariéře. Z tohoto důvodu musel vymyslet způsob, jak se svého „břemene“ zbavit. Pan Kopfrkingl začal nejprve uvažovat nad rozvodem se svou ženou, ale neviděl v něm žádné řešení. Myslel si, že rozvodem by pomohl jen sám sobě a bál se, co by čekalo manželku a jeho děti za utrpení v budoucnu v Hitlerově Třetí říši, a proto přišel na jiný způsob „pomoci“ – na smrt. Hájil si svou metodu tím, že jim pomáhá od trýzně, která by je čekala v hitlerovském světě a byla by jistě horší než ta, která je kvůli němu čeká. Díky vnějšímu tlaku nacistické ideologie se Karel Kopfrkingl stává vrahem. Zabije svou ženu a syna Milivoje. Pokouší se i o vraždu své dcery Ziny, ale ta v poslední chvíli utíká z jeho spárů, a tím si zachrání život. Karel Kopfrkingl poté končí sám a opuštěný v blázinci – ve svém bytě totiž propadl halucinacím.

Kolem hlavní postavy hrůzyplného příběhu vytvořil Ladislav Fuks jistou zvláštní, děsivou atmosféru. Zprvu se nám děj může jevit jako obyčejný a ničím zvláštní – autor ukazuje každodenní náplň povinností protagonistů. Musíme si povšimnout i jakéhosi tajemství, které nám někdy autor sám poodhalí, nebo jej musíme sami vypátrat. Záměrně ukrývá nebo zkresluje některé myšlenky. V tomto případě mám na mysli úmyslné přejmenovávání hlavních postav, názvů budov (restaurace U Stříbrného pouzdra je nazývána restaurací U Hroznýše) nebo dokonce přejmenovávání osob z obrazů, které visí doma u Kopfrkinglových (na jednom obraze je ve skutečnosti nikaragujský prezident Z. Chamorro, Karel ho však nazývá jako

Louise Marina; na druhém obraze jsou vyobrazeny rozlehlé hory, před nimiž se nachází město se zámek a kostelem, je to město neznámé, ale Kopfrkinglovi připomíná Maryborough z války; navíc jsou tyto obrazy zarámovány v černých lištách, aby se hodily k dalšímu „obrazu“ – tzv. jízdniému řádu smrti). Další úmyslně skrytou postavou je záhadná žena, o níž víme pouze to, že nosila na hlavě klobouk s dlouhým pérem, na krku svazek korálů a doprovázel ji tlustší muž s červeným motýlkem, v tvrdém klobouku a s holí. Tyto dvě tajemné postavy se objevují neustále v blízkosti rodiny Kopfrkinglových. Nejprve se spolu setkávají v Panoptiku madam Tussaud, jejíž prohlídka byla pojmenována jako Velké umírání čili černá smrt v Praze 1680. Prostředí ve stanu, do kterého vstoupili, nebylo nijak příznivé, což můžeme zprvu vydedukovat z názvu prohlídky. Procházeli připravenou scénou z voskových figurín zobrazující hrůzostrašné momenty – lidi napadené morem (*„Opodál stál zpola svlečený písář a městský pohodný, byli všelijak zkrouceni a zpitvořeni, byli žlutější a bledší než v apatyce, oči měli trochu vytrěštěné, šla z nich skoro hrůza. Za modře osvětleným oknem za jakousi sítkovanou záclonou se rýsoval nehybný stín.“*⁵⁷) nebo oběšence (oběšenec visel na skobě, *„měl černou kapuci a kutnu, svěšené ruce a nohy, tvář žlutou, vyplazený jazyk a vypouklé oči, provaz, na němž visel, se s ním mírně točil“*⁵⁸). Další scéna ve stanu paní Tussaud představovala márnici, kde stál *„bledý zpitvořený písář v klobouku s dlouhým pérem a vysokých botách, v rukou svíral nějakou tyč nebo hůl a vši silou ji napřahoval na menší dívku, která klesla na jedno koleno a zoufale si kryla hlavu a tvář.“*⁵⁹ Závěrečná scéna v panoptiku představovala zobrazení hřbitova. Zde leželo několik lidských koster a mezi nimi zpřetřhané korále a péro z klobouku naší zvědavé záhadné ženy. Následující setkání s těmito postavami bylo na turnaji boxu, kam Karla a Miliho pozval Willi Reinke. Tento již známý pár potkali u vchodu, kde žena způsobila rozruch, a strhla tak na sebe veškerou pozornost tamního obecnstva. Během zápasu se žena neustále na něco vyptávala a vykřikovala. Muži v klobouku to bylo velice nepříjemné až protivné a velice se za ni styděl. Naposledy se tento záhadný pár ukazuje na rozhledně, kam si vyšla i rodinka Kopfrkinglových. Karel své manželce ukazuje celou krásu Prahy. Mezitím žena ztropí tlustému pánovi opět scénu. On se před ostatními hájí tím, že ona je blázen, nemá to v hlavě v pořádku a s ostudou oba odchází

⁵⁷ FUKS, Ladislav. *Spalovač mrtvol*. Vyd. 3. Editor Miloš Pohorský. V Praze: Odeon, 2003. ISBN 8020711279. Str. 18

⁵⁸ Tamtéž. Str. 20

⁵⁹ Tamtéž. Str. 21-22

domů. Její náhlé a vznětlivé chování ve všech těchto případech však bylo opodstatněné, i když se druhým zdálo podivné.

Postavy, o nichž jsme mluvili, nejsou nikdy odhaleny, nikdy se nedozvíme jejich jména. Autor slovy pouze naznačuje a je na čtenáři, aby si domyslel, jak moc a proč jsou tyto záhadné postavy do děje zapojeny a co tím autor zamýšlel.

V tomto díle může čtenář odhalovat i jiné „maskované“ postavy. Jednou z nich je například i již výše zmiňovaná postava Karla Kopfrkingla nebo postava jeho ženy Marie. Jejich křestní jména jsou čistě česká a úplně obyčejná. Nic zvláštního na nich není. Pouze do té doby než se dozvíme, že se svými pravými jmény neoslovují. Pan Kopfrkingl se před ostatními nechává oslovovat jménem Roman a své ženě Marii říká Lakmé. V soukromí svou ženu jmenuje i pouhými přídavnými jmény – nebeská, něžná, nadoblačná.

Co za tajemství skrývají, že se před ostatními přetvařují a schovávají se pod falešnými jmény, nasazují si tzv. masku? Domnívám se, že tímto chtěl autor poukázat na to, že nezáleží na jménech ani na tom, jak si kdo nechává říkat. Snaží se jejich identity skrývat co nejvíce a podat nám tak omezené informace. Autorovým záměrem mohlo být pouhé matení čtenáře a je tedy na nás, jak se s tím vypořádáme. Možností je i snaha odkrýt něco ze svého vnitřního „já“, a to zejména tím, že vkládá do příběhu část své reálné identity, ztotožňuje svůj svět se světem postav příběhu. Ve skutečnosti však může nasazovat masku sám sobě. Stává se někým jiným, než za jakého se považuje. Odborně bychom mohli tento pojem či metodu nazvat kuklení⁶⁰. Jedná se o zamaskování postavy. Fuks však tuto metodu kuklení zcela přesahuje, je pojímána v širším rozsahu a v tomto případě je lépe tento jev nazývat maskou.

Postavy ve Fuksově novele si masku nenasazují pouze v případě zatajování svého pravého jména. Dokonce se objevuje i falešná identita. Karel Kopfrkingl se přestrojí za žebráka. Jeho převlek měl sloužit k tomu, aby nenápadně a snadno proklouzl mezi židy, kteří měli na radnici slavnost. Jeho úkol byl jednoduchý – měl odposlouchávat, co si mezi sebou povídají. Tito židé totiž, jak říkají Němci, byli proti dobru a štěstí německého národa, a tak museli být krok před nimi, aby mohli včas reagovat na jejich pozdější chování. V době, kdy pan Kopfrkingl uskutečňoval tuto plánovanou akci, byl již členem Sudetoněmecké strany, jejíž místo v ní tak dlouho odmítal. Krok, který udělal, byl v jeho životě dosti zlomový. Cítil čím dál větší

⁶⁰ Metoda kuklení – postava se vydává za někoho, kým ve skutečnosti není.

přitažlivost k německému národu. K tomu mu dopomohl jeho blízký přítel Willi Reinke, který mu neustále tvrdil, že má na víc a je „zrozen pro velké cíle“, a proto si podle toho musí vybrat i tu správnou společnost. Více přemýšlel nad svou budoucností, chtěl být jako Willi, který se ničeho nebojí, má svůj názor, za kterým si stojí a svým postavením má převahu nad ostatními. V německé společnosti se začal cítit lépe než v přítomnosti ostatních lidí, zejména židovských. Postupem času mu jeho nová osobnost stoupla do hlavy tak moc, že se začal povyšovat nad svými kolegy v práci, dokonce i nad svou rodinou, která mu teď pomalu, ale jistě začala překážet. V tomto případě lze hororové prvky hledat spíše v hrůzném myšlení hrdiny, v jeho pocitu, že jedna národnost převyšuje nad druhou, v chování a prožívání citů pana Kopfrkingla a německých příslušníků k ostatním lidem než ve slovech samotných.

Abychom však přímo slovně uvedli několik příkladů hororových prvků užitých v díle, zaměříme se na oblasti prostředí, na popisování míst a věcí, ze kterých „leze mráz po zádech“ a jde z nich strach. První náznaky hororových prvků můžeme najít hned ve druhé kapitole, kde rodina Kopfrkinglových navštívila Panoptikum madam Tussaud (viz výše).

Hojně je využíváno slovních spojení, která autor používá s lehkostí, něžností a nadhledem, i když ve skutečnosti mají opačný efekt. Většinou jde o momenty, ve kterých to nejméně očekáváme a rozhodně bychom některé myšlenky k sobě vůbec nepřirazovaly. Prvně můžeme zmínit přirovnání dlouholetého manželství Kopfrkinglových ke stejně dlouhému působení Karla v krematoriu („*Patnáct let vcházím kolem pana Vrány a jeho vrátnice do Chrámu smrti, ...patnáct let sem takhle vcházím a nepřestává mě obestírat posvátný cit. Je to něco podobného jako mé manželství.*“⁶¹; „...nepřehnal se nad ním jediný mráček. Naše manželství, ..., je tak čisté jako nebe nad Chrámem smrti, když se v něm právě nespaluje.“⁶²). Nebo když pan Kopfrkingl mluví o žárovištích, přirovnává je k pecím na chléb („*Nikdy jsem nebyl v parním pekařství. Ale ta naše žároviště mi vždycky připadají jako pece k přípravě našeho vezdejšího chleba.*“⁶³). Dosti nevhodné i sociálně nepřizpůsobivé je koketování pana Kopfrkingla s uklízečkou paní Liškovou. Jemu to nijak zvláštní nepřijde, ale paní Liškové se to na úkor mrtvým a hrůznému místu vůbec nelíbí. („*Vražda v krematoriu, zvolal pan Kopfrkingl s vitrínkou a aktovkou v ruce, „paní Lišková se mě lekla.“ „Pane*

⁶¹ FUKS, Ladislav. *Spalovač mrtvol*. Vyd. 3. Editor Miloš Pohorský. V Praze: Odeon, 2003. ISBN 8020711279. Str. 34

⁶² Tamtéž. Str. 42

⁶³ Tamtéž. Str. 35

Kopfrkingl, vy žertujete a mně jde mráz po zádech. U žárovišť se žertovat nemá.“⁶⁴). Dále zde můžeme zmínit i tabulku, tzv. jízdní řád smrti. Něco tak důležitého jako je tento řád, visí na zdi „*na černé hedvábné šňůře*“⁶⁵ a určuje lidem jejich poslední cestu. „*Vždyť je to vlastně ten nejvzácnější jízdní řád, který na tomto světě je. Jízdní řád, kterému nikdo neujde, ledaže se dá pohřbít do země. ...Tenhle by mohl být ozdobou královské komnaty nebo paláce vládce Himálají.*“⁶⁶

V krematoriu pan Kopfrkingl vysvětluje novému zaměstnanci panu Dvořákovi, jak to u nich chodí. Kopfrkingl to bere jako automatickou věc, nedělá mu to žádný problém. Bohužel pan Dvořák se s tím pro začátek nemůže vyrovnat, necítí se nějak ve své kůži, a proto si musí i zapálit cigaretu. Karel Kopfrkingl mu vysvětluje, že nemusí mít žádný strach. Říká, že „*strach je kromě bídy, závisti a pomluv největší nepřítel lidstva.*“⁶⁷

Během prohlídky krematoria se spolu podívají ještě do přípravní. Tam leží rakve s nebožtíky. Panu Kopfrkinglovi utkvěl zrak na jedné z nich, v níž ležela paní Strunná. Mluvil o ní jako o nádherné ženě, vůbec prý nevypadá jako by byla mrtvá – její „*pleť je růžová a oči lehce přivřené, jako když spí.*“⁶⁸ Takto mluví téměř o každé mrtvé dívce či ženě. Má k nim velice kladný vztah, obdivuje je. Často tento obdiv přechází až k sexuální narážkám na mrtvé (připravená paní Čárská, o které mluví jako o *čarokrásné nebeské*, leží tam ve svých *černých hedvábných šatech*, její *oslnivá kostra*), proto zde můžeme najít i náznaky nekrofilie, ve kterých se hlavní postava tolik vyžívá.

Smrt bere pan Kopfrkingl jako určité vysvobození z utrpení. Smrt je totiž naše jediná jistota, o které s přesností víme, že přijde. Smutné však je, když dorazí předčasně, především u mladých lidí nebo dokonce u dětí. O to horší jsou situace, kdy je nějaký člověk zavražděn. Tato nečekaná událost se objevila i v případě našich postav – u Karlovy ženy Marie a syna Milivoje. To on, Karel Kopfrkingl, byl tím vrahem, vrahem své vlastní rodiny. Dohnaly ho k tomu ideály přítele Williho, kterým uvěřil, a také celá mocná německá Říše, které podlehl. Nejprve se tomu všemu bránil – nikdy

⁶⁴ FUKS, Ladislav. *Spalovač mrtvol*. Vyd. 3. Editor Miloš Pohorský. V Praze: Odeon, 2003. ISBN 8020711279. Str. 49

⁶⁵ Tamtéž. Str. 36

⁶⁶ Tamtéž. Str. 37

⁶⁷ Tamtéž. Str. 35

⁶⁸ Tamtéž. Str. 39

by neublížil ani mouše, nechtěl ani na Vánoce zabíjet kapra, prý to dělá nerad. A nakonec se z něho přes všechny ostych stává vrah svých milovaných.

Nejprve zavraždil svou ženu Lakmé. Stalo se to v době svatodušních svátků, kdy obě děti odjely k tetě do Slatiňan. Pan Kopfrkingl s Lakmé si připravili večeři, po které měla následovat společná koupel. Karel Lakmé požádal, aby si na sebe vzala „*tmavé hedvábné sváteční šaty s bílým krajkovým límečkem.*“⁶⁹ Při večeři se nenápadně zmínil o rozbitém ventilátoru v koupelně, který byl záminkou. Nic netušící žena šla po večeři s Karlem do koupelny, kde bylo veliké horko. On ji požádal, aby si stoupla na židli a ventilátor vypnula. „*Když Lakmé vylezla na židli, pan Kopfrkingl jí pohladil lýtko, hodil jí smyčku na krk a s něžným úsměvem jí řekl: „Co abych tě, drahá, oběsil?“ Usmála se na něho dolů, snad mu dobře nerozuměla, on se usmál též, kopl do židle a bylo to.*“⁷⁰ Potom si oblékl kabát a vydal se na německou ambasádu nahlásit manželčinu sebevraždu. Nebyl z její smrti nadšen, ale stále si opakoval, že ji tím zachránil před velkým utrpením, které by ji čekalo „*s tou svou krví v tom novém šťastném, spravedlivém světě.*“⁷¹ Po jejím pohřbu byl pan Kopfrkingl jmenován ředitelem pražského krematoria. Téměř všechny pracovníky vyhodil, až na pana Pelikána, pana Fenka a nového pana Dvořáka, který se mu líbil proto, že nekouří a nepije stejně jako on.

Po manželčině smrti se musel sám začít starat o děti. Vždy chtěl pro ně to nejlepší, a proto je přihlásil na německou školu. Bohužel je nemohli přijmout, protože byli čtvrtěční židé. Starost mu také dělal Mili, který se od matčiny smrti začal toulat stále častěji, a zdálo se, že má zženštilější chování než doposud. Karlovi to všechno začalo vadit, a proto musel zasáhnout. V sobotu, téhož týdne, kdy „*nad Varšavou zavlál hákový kříž a říšská branná moc postupovala dále na východ*“⁷², vzal syna Milivoje na prohlídku krematoria. Chtěl mu ukázat, jaká je náplň jeho práce. Šli zadní cestou přes hřbitov, aby je nikdo neviděl. Potkali však jeden pár – ženu s kloboukem a se svazkem korálů na krku v doprovodu tlustšího muže v tvrdém klobouku a s holí. Když se spolu minuli, Karel se Miliho zeptal: „*Chutnal ti ten věneček? Pak prošli hřbitovem mezi hroby, na nichž ležely věnce, a octli se před budovou krematoria.*“⁷³ Karel s ním

⁶⁹ FUKS, Ladislav. *Spalovač mrtvol*. Vyd. 3. Editor Miloš Pohorský. V Praze: Odeon, 2003. ISBN 8020711279. Str. 122

⁷⁰ Tamtéž. Str. 123

⁷¹ Tamtéž. Str. 123

⁷² Tamtéž. Str. 126

⁷³ Tamtéž. Str. 127

procházel krematorium, až došli do přípravný, kde leželo několik rakví. Začal mu povídat o nebožtících. Došel k rakvi, v níž ležel pan Ernst Wagner a vyprávěl mu o něm. Pak se pan Kopfrkingl usmál a řekl: „*Má rakev, jaká má být, dost vysokou a širokou, co, Mili, aby sis lehl k němu? Lehl k němu a v pondělí ses s ním za zvuků toho Parsifala roztavil? A s nepřiliš veselým úsměvem vzal železnou tyč, která ležela v koutě u výklenku se záclonou, povalil chlapce na kolena, rozkročil se nad ním ... a utloukl ho tyčí. Pak jej zdvihl ze země, strčil do rakve k esesákovi, ...vešli se tam oba jako nesourodí bratři, zatloukl rakev kleštičkami, prohlédl tyč i dlažky, jsou-li čisté, poopravil si klobouk... a šel.*“⁷⁴ Po čtyřech dnech pan Kopfrkingl došel opět na německou kriminálku a ohlásil, že již několikátý den pohřešuje šestnáctiletého syna.

Aby dokončil své činy, měl v plánu zabít i svou dceru. Chtěl ji také nalákat do krematoria pod stejnou záminkou jako Miliho. Bohudík se mu to nepodařilo, neboť dříve než mohl vykonat další vraždu, byl zavřen do blázince. Odtud v roce 1945 okénkem vyhlížel zástupy vyhladovělých vyhublých lidí vracejících se domů a říkal si: „*Šťastné lidstvo. Spasil jsem je. Jistě už nikdy nebude na světě pronásledování, nespravedlnost a utrpení, jistě už ne, ani koně ... Pánové, teď nastává ten nový řád.*“⁷⁵

6.2 Hororové prvky v *Myších* Natálie Mooshabrové

Próza *Myši* Natálie Mooshabrové je Fuksovým dílem, ve kterém „*experimentoval s možnostmi moderní pohádky a hororu.*“⁷⁶ Je to první kniha, kde Ladislav Fuks opustil téma židovství a obrátil se k žánru grotesky a hororu. Poprvé román vyšel v roce 1970 v Československém spisovateli v Praze, kde vycházela většina jeho knih. Druhé vydání knihu čekalo v roce 1977, kdy byla přesunuta do nakladatelství Odeon z důvodu jejího publikování v klubové edici.

Román, rozdělený do jednadvaceti kapitol, představuje první text (kromě dvou textů v souboru *Smrt morčete*), „*který není situován do konkrétního historického času a odehrává se ve smyšleném světě.*“⁷⁷ Příběh je vyprávěn ve fiktivním časoprostoru nepojmenovaného města. Doba, v níž se příběh odehrává, v sobě zahrnuje prvky

⁷⁴ FUKS, Ladislav. *Spalovač mrtvol*. Vyd. 3. Editor Miloš Pohorský. V Praze: Odeon, 2003. ISBN 8020711279. Str. 129

⁷⁵ Tamtéž. Str. 137

⁷⁶ VLAŠÍNOVÁ, Drahomíra. Slovník české literatury po roce 1945. *Ladislav FUKS* [online]. 2006 [cit. 2015-03-11]. Dostupné z:

<http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=325&hl=ladislav+fuks+>

⁷⁷ GILK, Erik. *Vítěz i poražený: prozaik Ladislav Fuks*. Vyd. 1. Brno: Host, 2013. *Tváře české literatury*. ISBN 978-80-7491-056-2. Str. 94

minulosti (koňská spřežení, čarodějnictví, práce dětí), přítomnosti (podzemní dráha – metro) i budoucnosti (létání na Měsíc a jeho obydlování, vystavování věznic na Měsíci). Takový svět nám zprvu může připadat jako vyprávění sci-fi příběhu. Pravdou je, že se autor snažil vytvořit originální prostředí „*pro bizarní a místy hrůzyplný příběh titulní hrdinky i pro vykreslení pokřivené společnosti.*“⁷⁸

V obecné charakteristice příběhu se můžeme zaměřit na jeho podání a vyplynuvší poslání. Atmosféra strachu, která zde panuje a nad vším vyčnívá, je symbolem totalitního režimu. Autor přímo žádný z režimů nezobrazuje, pouze naznačuje. Aby předešel komplikacím s mocí a cenzurou, propojil několik prvků tehdejších politických zřízení, zejména fašistických a komunistických. Tímto způsobem chtěl ukázat, jak totalitní režim pracuje a hlavně předejít jeho fatálním následkům v budoucnu. Zachycoval problém, který sám ve skutečnosti prožil a varoval budoucí generace lidí před totalitní vládou, která by mohla zničit jejich životy. Jde tedy spíše „*o obecné varování před nebezpečím takového státního systému. Systému, který prorůstá do všech vrstev života svých občanů, rozežírání je zvenčí a následně i zevnitř, aby nakonec nahradil jejich autentické životy přetvářkou, maskou, herectvím.*“⁷⁹

Hlavní postavou příběhu je starší dáma Natálie Mooshabrová, vdova po kočím z pivovaru. Pracuje jako pomocná síla v Péči o matku a dítě, a to zcela zdarma. Aby se sama uživila, stará se o několik hrobů a za jejich úklid a opatrování dostává měsíčně pár grošů. Musí proto pečlivě zvažovat, co si za ně pořídí. Bydlí ve starém zchátralém domě v přízemí, v nuzných podmínkách – byt má chudý a temný, ale upravený, z jednoho okna vidí přímo na hřbitov. Vzhledově byt není ničím zvláštní až na všudypřítomné myši. Těch se snaží paní Mooshabrová zbavit: klade pasti, do kterých připravuje špek a na ně nasype jed. Do bytu jí často chodí navštěvovat její děti: syn Wezr a dcera Nabule. Ona sama o nich nemluví hezky a ani její děti se k ní nechovají, jak by měly. Odpor a neúctu k matce můžeme spatřit v úvodu příběhu, kdy se koná Nabuliina svatba. Matka je posazena až na konec stolu, Nabule o ní nemluví pěkně a utahuje si z ní. Největší ponížení před ostatními svatebčany matku čeká v okamžiku, kdy Nabule vezme mísu od ní napečených koláčků a vyhodí je oknem na dvůr koni. Posléze jí dá značně najevo, aby odešla, spíše jí vyhodí a nedá jí ochutnat jediného sousta ze svatebního pohoštění. Syn Wezr není o nic lepší než dcera. Je to temný a zlý člověk,

⁷⁸ GILK, Erik. *Vítěz i poražený: prozaik Ladislav Fuks*. Vyd. 1. Brno: Host, 2013. Tváře české literatury. ISBN 978-80-7491-056-2. Str. 94

⁷⁹ Tamtéž. Str. 96

jeho hlas je drsný jako hlas hrobaře, neustále s sebou nese nějaké problémy a matka si myslí, že je často zavřen v kriminále. Oba matku neustále stresují, podráždějí její autoritu a někdy i surově psychicky trápí.

Paní Mooshabrová chce ostatní matky uchránit před stejným osudem, a proto pomáhá v Péči o matku a dítě – na úřadě pro neposlušné děti. Od ředitelky paní Knoringové dostává úkoly. Vždy má na starost nějakou rodinu, kde je vzdorovité dítě, které neposlouchá a může se tak svým přičiněním dostat do polepšovny. Paní Mooshabrová má o nich zjistit co nejvíc a podle toho se pak Knoringová rozhodne, zda dítě nechá v péči matky, nebo jí ho odeberou. Jedná se o tři případy kluků, kteří zlobí, jsou neposlušní, utíkají a jistým způsobem své matky trápí, a ty si pak s nimi neví rady. Ačkoli se může zdát, že Péče pomáhá rodinám, především osamělým matkám s dětmi, ve skutečnosti je organizací spojenou s totalitní vládou ve městě. Jejím hlavním úkolem je vysledování neúplné rodiny s problematickými dětmi a následné rozhodnutí o odebrání, či neodebrání dítěte matce. Instrukce tedy dohlíží „na výchovu nezletilých a prostřednictvím selekce zajišťuje, aby se budování totalitního státu účastnili jen občané řádně vychovaní a uvědomělí, zatímco jeho potenciální nepřátelé budou včas zlikvidováni „převýchovou“.“⁸⁰ Aby mohla paní Mooshabrová mluvit s hochy o samotě, vždy si je vyhledá mimo domov. K jejich výslechu používá převlek, tzv. špionážní kostým.⁸¹ Poprvé si svůj kostým oblékla při příležitosti navštívení hotelu Ritz se svými dětmi. Běžela k paní správce Kralcové, jestli by jí mohla pomoci nalíčit a obléknout. Správce jí nejdříve půjčila jen nějaký šátek a potom se rozhodla, že paní Mooshabrovou namaluje. Použila k tomu růž, tvářenku a černou tužku na oči. Aby dokonale vypadala, půjčila jí ještě barevné bambusové korále, náušnice, místo šátku velký klobouk a bílé rukavičky. Po dokončení už nevypadala obyčejně, ale spíše jako nějaká baronka, herečka nebo kupcová z Kanárských ostrovů.⁸² Byl to dokonalý převlek, nikdo ji v něm nepoznával a ani ona sama sebe. Použila ho ještě při setkání s mladým Eichenkranzem a Linpeckem. Naposledy měla svůj kostým na návštěvě u Oberona Felsacha, kde si domlouvala hlídání jeho syna.

Tento kostým však nebyl jediným maskováním hlavní hrdinky. Ke konci příběhu se dovídáme, že paní Mooshabrová není tou, za kterou se celou dobu vydává.

⁸⁰ GILK, Erik. *Vítěz i poražený: prozaik Ladislav Fuks*. Vyd. 1. Brno: Host, 2013. Tváře české literatury. ISBN 978-80-7491-056-2. Str. 98

⁸¹ KOVALČÍK, Aleš. *Tvář a maska: postavy Ladislava Fukse*. Vyd. 1. Jinočany: H & H, 2006. ISBN 80-7319-062-1. Str. 61

⁸² FUKS, Ladislav. *Myši Natálie Mooshabrové*. Vyd. 4. V Praze: Odeon, 2004. ISBN 80-207-1153-8.

Doopravdy byla „ztracenou“ vládkyní země – panovnicí Augustou thálskou. Měla masku nasazenou tak dlouho, téměř po dobu padesáti let, že sama nevěděla, kdo je. Začala věřit svému lživému životu natolik, že už nebyla schopna vrátit svůj pravý život – život kněžny – zpět.

O paní Mošabrové víme pouze několik věcí. Až v posledních kapitolách se dovídáme celou pravdu o jejím životě. Do té doby je vše utajeno. Podstatnou část v jejím dosavadním životě představují myši. Jsou symbolem hrůzy, ošklivosti a strachu. Paní Mošabrovou provázejí po celý život, snaží se jich zbavit, ale marně. Nic víc o ní zjistit stejně nemůžeme, protože autor nedává hlavní postavě možnost se projevit (opakem je tomu u novely *Spalovač mrtvol*, kde se hlavní hrdina prezentuje ve svých monologích). Je obklopena největším nepřítelem – strachem. Možná proto se Natálie maskuje a schovává své pravé já. To v nás vyvolává otázku: proč a čeho se paní Mošabrová bojí? Z toho, co víme, se nabízí jako odezva strach z Rappelschlundovy vlády, vlastních dětí, myši nebo odhalení pravé totožnosti.

Natálie Mošabrová však není jedinou skrývající se osobou. Takovýmto dojmem působí i všichni ostatní, a to zejména díky totalitnímu režimu v zemi. Nejen ona, ale i ostatní se skrývají ve snaze neupozorňovat na sebe, zůstat v anonymitě. Úmyslem autora bylo vést „román nejen jako příběh titulní hrdinky, ale rovněž jako obraz života ve vyšinuté společnosti, která své členy terorizuje, vyhání z nich lidství.“⁸³

Hororové momenty lze nalézt nejen v totalitním režimu a v (ne)lidském chování, ale i ve všedních záležitostech. V první kapitole nám autor ukazuje svatební hostinu. Není to obyčejná svatba, jakou bychom si představovali. Zde ukazuje spíše ponurou atmosféru – svatebčané v černém jako na pohřbu: „V čele ... seděl člověk s velkýma upracovanými rukama, v černých šatech a bílé režné košili, ... to byl ženich.“, „...menší tlustší blondýna s otlemenou tváří ... to byla nevěsta“, „Vedle svatebčanů seděla ještě Rona, kamarádka blondýnky, dvacetiletá rozřehtaná holka, a dva svědci, divní, temní lidé.“, „A pak tam – až na konci – seděla jakási stařena. Byla v černožlatém šátku, černé jupce a dlouhé černé lesklé sukni ... To byla Natálie Mošabrová.“⁸⁴

Další prvky můžeme hledat u myši objevujících se v příběhu několikrát a mající charakter symbolu strachu a ošklivosti. Často je tento strach spojen s temnotou

⁸³ GILK, Erik. *Vítěz i poražený: prozaik Ladislav Fuks*. Vyd. 1. Brno: Host, 2013. *Tváře české literatury*. ISBN 978-80-7491-056-2. Str. 110

⁸⁴ FUKS, Ladislav. *Myši Natálie Mošabrové*. Vyd. 4. V Praze: Odeon, 2004. ISBN 80-207-1153-8. Str. 7

a divnými pocity – „*Paní Mooshabrová ...zaslechla nad sebou nějaký tichý praskot. Seshora na dvůr dopadla nějaká lať. ...Na dvoře i v patrech na pavlačích byl stále úplný klid. ...náhle měla dojem, že se tam nahoře na lešení přece jenom něco hýbá. ...něco hýbá, strašně a rychle dýchá, oddychuje a úporně, úporně hledí na ni. ...Paní Mooshabrová se náhle podivně otřásla.*“⁸⁵ Později zjistili, že to byl syn Faberů – spadl z lešení a zabil se: „*Na dvoře ve tmě, protkané světly z horních pater, ležel malý chlapec Faber, ležel na břiše obličejem k dlažbě a zpod čela mu koukal nějaký strakatý hadřík. Ležel tiše a nehybně jako uzlíček neštěstí, jako mošnička žebráka, jako malé ubohé klubko, ... jen ta kaluž pod jeho tváří byla teď už mnohem větší, leskla se jako temné půlnoční jezírko.*“⁸⁶

Hřbitov – místo navozující strach. Prostředí, které se v příběhu objevuje nesčetněkrát – pohřeb malého Fabery, hledání ztraceného kluka paní Eichenkranzové (uviděla kluka v modrobílém pruhovaném tričku u záhonu bílých kvítek „*objevil se tam, jako by spadl z nebe anebo vystoupil z těch bílých kvítků – být to na hřbitově, mohlo by se zdát, že tu vyvstal z obrovského lesa hrobů*“⁸⁷), uklízení hrobů paní Mooshabrové (u pomníčku Terezie Bekenmoschtové se Natálie zastavila; „*Kolem dokola nebylo jediné živé duše, všude byl jakýsi podivný klid. ...Náhle se paní Mooshabrové zdálo, jako by se bylo kdesi něco hnulo. ...měla dojem, jako kdyby tam za těmi holými, suchými keři někdo stál a číhal.*“⁸⁸ Z ničeho nic uslyšela tři výstřely. Po tom posledním „*paní Mooshabrová vykřikla, země se s ní zachvěla a nebe zatočilo.*“⁸⁹ Po chvíli zírala na náhrobek, na kterém už nebylo jméno paní Bekenmoschtové, ale její – „*Na hrobě nestálo Terezie Bekenmoschtová, nýbrž Natálie Mooshabrová. „Natálie Mooshabrová“ velkým zlatým rytým písmem, „majitelka pastí“, a nejdoleji, tam, co bývá křížek – obrovská vyrytá myš. Paní Natálie Mooshabrová stála před svým vlastním hrobem.*“⁹⁰).

Velice častým motivem je černá barva ve spojitosti s oblečením a zároveň s náznakem bledosti tváří dotyčných, např.: „*Paní Eichenkranzová vešla do kanceláře dveřmi z čekárny, dveřmi za zády paní Mooshabrové. Vešla v černých šatech, v černém čepci, pod nímž koukaly černé lokny, po červeni na jejich buclatých tvářích nebylo stop,*

⁸⁵ FUKS, Ladislav. *Myši Natálie Mooshabrové*. Vyd. 4. V Praze: Odeon, 2004. ISBN 80-207-1153-8. Str. 23

⁸⁶ Tamtéž. Str. 26

⁸⁷ Tamtéž. Str. 66

⁸⁸ Tamtéž. Str. 204

⁸⁹ Tamtéž. Str. 206

⁹⁰ Tamtéž. Str. 206

byla na smrt bleďá.⁹¹; „A na židli u zdi seděla jakási žena. Byla zhroucená jako nejstrašnější lidská troska, ...a bleďá byla jako smrt. Měla černé smuteční šaty, černý klobouk, černé punčochy a střevíce.“⁹²; Oberon Felsach „má zálibu v dlouhých vlasech, a to v černých, je černovlasý, ...se rád strojí do dlouhého černého pláště, a konečně, že má i jasné černé oči.“⁹³

Další hororový prvek najdeme u zvláštního stolování paní Mooshabrové. Byla u pana Felsacha na večeři, kde se nabídla, že připraví slavnostní stůl. Když ho spatřili, všichni strnuli údivem. „Stůl byl pokryt velkým černým ubrusem, jehož jeden kraj tvořilo jakési dřevěné břevno, ..., a mohl spíše než ubrus připomínat nějaký prapor. Na černém ubruse byla váza a v ní kytici jakýchsi prastarých uschlých květů. Kolem ní ležela stará černá a červená stuha se zlatým a stříbrným, zcela vybledlým nápisem. Kolem stály tři lahve vína a tři lahve nádherných limonád. Poblíž čela stolu byly ...dvě mísy koláčů, ..., a uprostřed stolu hořela veliká vysoká hřbitovní svíce.“⁹⁴ Koláčky na stole byly otrávené a byly to právě ty, kterými se paní Mooshabrová, ve skutečnosti kněžna Augusta thálská, zabila. Bylo to v momentě, kdy vyšla najevo její pravdivá identita a měla se vrátit na trůn. Zemřela však v domě pana Oberona Felsacha. Poslední větou autor naznačuje protagonistčinu „masku“: „Jak strašné nervy musila ta ubohá žena mít, jak velkou byla nucena být herečkou.“⁹⁵

⁹¹ FUKS, Ladislav. *Myši Natálie Mooshabrové*. Vyd. 4. V Praze: Odeon, 2004. ISBN 80-207-1153-8. Str. 84

⁹² Tamtéž. Str. 161

⁹³ Tamtéž. Str. 173

⁹⁴ Tamtéž. Str. 273-274

⁹⁵ Tamtéž. Str. 294

7. Literatura Edgara Allana Poea jako původce hororové literatury

Díky dílům s tematikou tajemna, strachu a hrůzy je Edgar Allan Poe též řazen mezi autory hororové literatury. Některými lidmi je „*představován jako autor pochmurný, vážný, tajemný a záhadný*“⁹⁶, jiní ho znají jako romantického básníka, prozaika, literárního teoretika a esejistu 19. století.

E. A. Poe se narodil v lednu 1809 v Bostonu v rodině kočovných herců Elizabeth a Davidovi Poeovým. Měl dva sourozence – mentálně postiženou sestru Rosalie a bratra Williama. Jejich otec měl sklony k alkoholismu a opustil rodinu ještě před narozením Edgara. Matka zemřela velice brzy na tuberkulózu a zanechala po sobě tři sirotky. Jako tříletý chlapec byl Edgar předán sirotčinci v Richmondu. Po relativně krátké době se ho ujala nová rodina – Allanovi (odtud pochází jeho druhé jméno). Mladý Edgar studoval literaturu na University of Virginia, později však začal mít velké problémy s alkoholem stejně jako jeho otec i bratr. Poe se tak díky alkoholu a dluhům z hráčství dostal do finanční krize, kterou řešil přihlášením na vojenskou akademii ve West Pointu. Zde byl po nějaké době propuštěn kvůli nedisciplinovanosti.⁹⁷

Jeho další etapa života je spjata s městem Baltimore, kde pobýval u své tety paní Clemmové, a zde se také poprvé oženil – vzal si svoji třináctiletou sestřenicí Virginii. Po nějaké době se vrátil zpět do Richmondu, kde pracoval jako redaktor v mnoha časopisech (např.: literární měsíčník *The Southern Literary Messenger*, *The Gentleman's Magazine*). Přestože pracoval, neměl žádné peníze. Za své básně a povídky totiž nedostával žádný honorář.

Nedílnou součástí jeho života byly drogy a alkohol, do jejichž opojení se vrhl po smrti své manželky. Především ty byly hlavními „spouštěči“ jeho delirických stavů, depresí, psychických problémů a paranoidních vidin. Žil velmi bídný život a svá díla psal ve stavech vyšinutí naschvál umocňovaných omamnými látkami. „*Vytvářel si svůj vlastní svět plný násilí, zla, smrti a psychopatických myšlenek – utvářel si jakýsi myšlený oxymoron na společnost, nechtěl přijímat její konvence a svět nechtěl přijímat jeho. Schopnost hledat ve všem ošklivém nenaplněnou krásu bylo to jediné, co drželo jeho bídný život nad vodou*“⁹⁸ Bohužel takový život se nedá žít věčně. Způsob života,

⁹⁶ POE, Edgar Allan. *Krajina stínů*. Vyd. 1. Praha: Aurora, 1998. ISBN 80-85974-44-4. Str. 329

⁹⁷ Edgar Allan Poe. *Osobnosti.cz* [online]. 2009 [cit. 2015-04-04]. Dostupné z: <http://www.spisovatele.cz/edgar-allan-poe#cv>

⁹⁸ Edgar Allan Poe: Život a smrt geniálního šílence. *Blog.iDNES.cz* [online]. 2012 [cit. 2015-04-04]. Dostupné z: <http://phamthai.blog.idnes.cz/c/243133/Edgar-Allan-Poe-Zivot-a-smrt-genialniho->

kterým žil, ho dostihl – byl nalezen v bezvědomí na ulici v Baltimoru a převezen do nemocnice. Tam v říjnu 1849 zemřel na překrvení mozku.

Ačkoli jeho život nebyl nijak příznivý, nebyl zavržen, souzen ani zapomenut. Za života se dílům nedostávalo porozumění ani pochopení: „*síla jejich obraznosti, visionářská hloubka, básnické kouzlo a veliká, nekonvenční umělecká dokonalost a jednotnost odpuzovaly širší obecnost i ploché povrchní znalce literární. Poe byl obviňován z napodobení německé romantiky a směr jeho tvorby pomlouván jako nezdravý a pobloudilý.*“⁹⁹ Jeho díla v naší společnosti však kolují již po staletí a stále nesou příznivé ohlasy. Stal se inspirátorem básníků, spisovatelů, ale i čtenářů.

Poe v životě zažil mnoho nehezkého, což se odráží v jeho tvorbě. Čtení básní a povídek je jako zrcadlový obraz osobního života, básnickovy duše, která je poznamenána strašlivými životními událostmi. Všechna díla protkaná osudovými příběhy autora mají hlubší smysl, a proto nás nutí k zamyšlení – nejen nad Poem samotným, ale i nad životem nás všech.

Důležité je upozornit na to, že Poe se nezabýval čistě hororovou tematikou, ačkoli tvoří větší část celkové tvorby. Nalezneme u něj také literaturu zabývající se ironickými výpady „*proti dobovým literárním manýrám a konformním názorům*“¹⁰⁰, v některých dílech i s jemným humorem (*Ligeia*, 1838) nebo humorem v povídkách zabývajících se uměleckou estetikou (*Arnheimské panství*, *Landorova vila*, *Filosofie nábytku*). „*Zde Poe velice svérázně reaguje na stále zlovolněji, ale nenápadně se šířící nadvládu nevkusu.*“¹⁰¹

Poe za sebou svou tvorbou, životem a chováním často nechává určité otázky. Miloval hádanky a šifry, a proto ho někteří nazývají mistrem fikce. Svým vyprávěním povídek se snaží přesvědčit čtenáře, že to, co vypráví, je holá pravda, i když ve skutečnosti tomu tak není. Dokazuje to faktickými doklady, které se později stanou zcela fiktivními a je tedy na čtenáři, zda to přijme jako pravdu nebo lež, zda podlehne Poeovu kouzlu fikce, nebo ne. Ačkoli my pátráme, Poe si je v každém okamžiku své tvorby jistý, počíná si racionálně a s matematickou přesností, jak sám o sobě tvrdí.¹⁰²

silence.html

⁹⁹ OTTO, Jan. *Ottův slovník naučný: Ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí 19.díl* [online]. v Praze: J.Otto, 1902 [cit. 2015-04-04]. Dostupné z:

<https://archive.org/stream/ottvslovnknauni37ottogoog#page/n1110/mode/2up>

¹⁰⁰ POE, Edgar Allan. *Krajina stínů*. Vyd. 1. Praha: Aurora, 1998. ISBN 80-85974-44-4. Str. 329

¹⁰¹ Tamtéž. Str. 330

¹⁰² POE, Edgar Allan. *Havran: Šestnáct českých překladů*. 1. vyd. Praha: Odeon, 1985. Str. 72.

Vrátíme-li se zpět k hororovým povídkám a básním, je důležité zmínit ústřední motivy jeho tvorby na poli hororu. V první řadě bychom si také měli uvědomit, že některá Poeova díla jsou převzatá z tehdejších módních příběhů obsahující hrůznost a děsivost, dříve nazývány jako arabesky. Poe tato díla pozvedl na vyšší uměleckou úroveň, novější a propracovanější, dodal efektivnější motivy – z arabesek se pak stal horor, jak ho známe dnes.

Poe v psaní povídek či básní nepotřebuje hororovou atmosféru, jak ji známe například z filmů a seriálů (obludy, monstra, krev,...). Využívá spíše obyčejných motivů, které jsou člověku krajně nepříjemné a zejména pak motivů, které působí na psychiku čtenáře – vzbuzují strach. Jak jsem již uvedla v teoretické části, strach je největším nepřítelem člověka. Čtenářův strach můžeme považovat za doprovodný motiv téměř u všech Poeových příběhů. Je tedy na čtenáři, jak moc si připustí vyprávěný příběh k tělu a jak moc se u něj bude bát. Vše závisí na individuálním přístupu čtenáře a jeho fantazii.

Strach tedy můžeme považovat za jeden z prvků Poeovy tvorby, který se objevuje nejen u čtenářů, ale i u postav v příbězích. Například v povídce *Jáma a kyvadlo* (1842), která je charakteristická především popisem pocitů člověka odsouzeného inkvizicí na smrt za kacířství. Náš neznámý se objevuje v tmavé kobce, v neznámém prostředí a nic nevidí. Rozhodne se celou prozkoumat a uprostřed ní nachází hlubokou jámu. Představa neznámého a tmavého prostředí navozuje atmosféru strachu, která je doplněna o dechberoucí momenty – klesající kyvadlo, které se pomalu, ale jistě blíží k tělu odsouzeného, přibližující se rozžhavené stěny. Strach také pociťuje hlavní osoba v povídce *Černý kocour* (1843), kdy se milovník zvířat stane nepřítelným, nenávidným a krutým člověkem. Díky alkoholu propadne zlobě, kterou nese ve svém srdci a chce zabít svého kocoura. Omylem se mu do cesty připletla manželka a v afektu muž zabije jí místo nenáviděného kocoura. Svou ženu zardil ve sklepě a kocoura už nespatriil. Myslel si, že se ho zbavil. Strach, který pociťoval z tohoto zvířete, byl natolik skličující, že si přál, aby zmizel z jeho života i za cenu toho, že připravil o život svou ženu. Nijak se totiž její vraždou netrápil. Jeho jediná myšlenka se týkala zmizení kocoura. Ovšem mylně se domníval, že vše dopadne dobře. Na jeho spáchaný čin totiž policisté přišli při prohlídce domu, kdy ukrytou mrtvolu prozradilo děsivé kvílení právě onoho jmenovaného kocoura. Dalším dílem, ve kterém můžeme najít motiv strachu, je povídka *Zánik domu Usherů* (1839). V ní neznámý vypravěč dostane dopis od svého přítele z dětství Rodericka Ushera, který ho žádá o pomoc. Ten se rozhodne přítele

navštívit. Po příjezdu v domě Usherů na něj „padá“ ponurá nálada a cítí podivnou a hrůzyplnou úzkost, která v něm koluje po celou dobu jeho pobytu. Rozpolcenost, tísnivé rozpoložení a úzkost zaznamenává také u svého přítele. Tyto pocity u něj zesílí v momentě, kdy zemře Roderickova sestra Madeline. Později se dovídáme, že Madeline mrtvá nebyla; byla pohřbena zaživa. Příběh končí děsivou scénou, kdy oba sourozenci umírají a s nimi se bortí celý dům, který je pohlcován okolním močálem. V tomto případě soucítíme s hlavním hrdinou příběhu, který prochází depresivními a úzkostnými stavy vyvolávající pocity strachu nejen v něm, ale i v nás jako čtenářích.

Pokud mluvíme o Poeovi a jeho hororových příbězích, můžeme tvrdit, že ať už se jedná o klasický horor, baladicky laděné grotesky, detektivní povídky či vědecké práce, ve všech využívá motiv strachu. S tímto prvkem uměl Poe zacházet skutečně nejlépe, a proto se fandové hororových příběhů často obrací k jeho dílům. Protože vyprávění o vězni odsouzeném k strašlivé smrti, rozpadajícím se domě v ponurém a tmavém močálu a vyprávění o předčasných pohřbech nebo vraždách budí ve čtenářích hrůzu již několik desítek let a stále neztrácí své kouzlo.

Další významné motivy objevující se v Poeových dílech jsou život a smrt, zoufalství, šílenství, samota a smutek, úzkost, žal, tajemno, ale i zkaženost světa a v něm schované zlo. Téměř všechny motivy odkazují k Poeovu reálnému životu. Snažil se v dílech ukázat své nitro, osobní život a především skutečnost, kterou prožíval.

Podobné, někdy naprosto totožné prvky můžeme nalézt u již výše jmenovaného Ladislava Fukse. Též ve svých povídkách využívá prvků strachu. V *Myších Natálie Mooshabrové* můžeme vidět strach ze společnosti, strach z vlastní osobnosti. V novele *Spalovač mrtvol* najdeme strach spojený s rodinnou atmosférou nebo budoucí vládnoucí společností. U Fukse tak na motiv strachu nahlížíme spíše z globálního pohledu, zatímco u Poea je strach propojován s hrdiny a jejich vnitřním cítěním. Zaměřuje se na podrobnější vylíčení, zejména na popis vlastního nitra. Oproti tomu Fuks se zabývá spíše popisem tehdejší strašlivé doby.

Stejně jako motiv strachu, najdeme u obou autorů i motiv tajemství a tajemna. Fuksovo pojetí tajemství spočívá ve schovávání se před ostatními, vydáváním se za někoho jiného (nošení převleků, jiná identita). Poe v dílech zobrazoval spíše tajemno spojené se strachem. Strach z něčeho neznámého, nelibého, s čím jsme se doposud nesetkali. Tajemno může každý chápat jiným způsobem.

Takovýmto výčtem motivů bychom mohli pokračovat stále dál. Z již výše napsaného je zřejmé, že Poe své motivy používá ve stylu klasického hororu a mnohá témata a náměty čerpá ze svých vlastních zkušeností a prožitků. Zatímco Fuksova díla mají spíše charakter tehdejší pochmurné doby a hororových prvků využívá jen k dokonalosti díla a ukázání jeho hrůznosti. Není tudíž možné jeho literaturu řadit mezi klasické hororové prózy.

Nemůžeme ale vyloučit, že se některé motivy ztotožňují. Příkladem může být motiv smrti. Poe se nechal inspirovat vlastním životním příběhem. Smrt ho provázela od dětství po celý život jako stín – zemřeli mu všichni blízcí (otec, bratr, matka, manželka). Ani Fuks nežil zrovna veselý život. Především v době dospívání ho poznamenaly počátky druhé světové války. Období, v němž vyrůstal, se pak stalo námětem k prózám, ve kterých se zabýval válkou a židovstvím. K takovým tématům neodmyslitelně patří již zmíněný motiv smrti.

V neposlední řadě bych ráda zmínila, že Poe nebyl pouze dobrým prozaikem, ale i básníkem. Všichni jistě znají jeho známou báseň *Havran* (1845), kterou do češtiny přeložilo mnoho umělců (V. K. Šembera, Jaroslav Vrchlický, A. E. Mužik, Vítězslav Nezval a další). I ti se nechali inspirovat Poeovými slovy. Nejsou však jediní.

Poe se tak stává literární ikonou, předlohou a inspirujícím člověkem. Zejména díky překladům Charlese Baudelaira a zčásti i Stéphana Mallarmého se takřka neznámá díla E. A. Poea dostala do Evropy. Jeho díla inspirovala mnoho pozdějších autorů, např.: A. C. Doyle a jeho hrdinu Sherlocka Holmese. Avšak za Poeova přímého pokračovatele můžeme považovat H. P. Lovecrafta. Rozpracovával jeho témata a dával jim extrémnější nádech hrůzy, než jaký používal Poe. Ani v moderní literatuře nebylo na Poea zapomenuto – jeho vliv zasáhl i britskou spisovatelku J. K. Rowlingovou. Poeova tvorba však nekončí pouze u literatury. Některá díla byla zdramatizována nebo zfilmována. I tímto způsobem se Poeova tvorba dostala do podvědomí společnosti a zanechala v ní hororový prožitek.

Závěr

Ve své bakalářské práci jsem se zabývala tématem hororových prvků v české literatuře ve druhé polovině 20. století. V mé pozornosti byly zejména 60. a 70. léta. Zajímala jsem se o tvorbu Ladislava Fukse a hledala jsem hororové prvky v jeho dílech *Spalovač mrtvol* a *Myši Natálie Mooshabrové*. Již z názvů knih můžeme vycítit určité prvky „hororovosti“ – spalovač mrtvol a myši. Oba motivy v nás mohou evokovat pocity hnusu, nechuti a strachu, což jsou základní prvky hororové literatury.

V první kapitole jsem se zajímala o základní informace hororového žánru. Věnovala jsem se především historii, zaznamenala jsem charakteristické údaje počátků hororu a zaměřila se na celkový průběh tvorby této literatury. V následujících podkapitolách jsem rozebírala hororový žánr na světové a české úrovni. Z těchto prostředí jsem vybrala několik autorů, kteří se tímto žánrem zabývali. Můžu s jistotou podotknout, že zahraniční autoři svými pracemi zcela převyšují českou tvorbu.

V druhé části práce jsem charakterizovala nejčastěji se objevující motivy, prostředí a postavy. Zabývala jsem se i rozsahem a formou hororových děl. Je totiž zajímavé podívat se na horor nejen z pohledu prózy, ale i poezie. V obou případech nalezneme téměř shodné prvky hororu. Z tohoto hlediska není nic striktně dáno a záleží na recipientovi, jaká forma mu více vyhovuje. Stejně tak jako v povídce a novele, můžeme hororové prvky najít i ve verších, nemůžeme však vždy mluvit o čistě hororových dílech; často totiž v sobě obsahují i prvky jiných žánrů. Tuto problematiku jsem rozebrala v podkapitole *Subžánry hororu*.

Vzhledem k široké škále možností žánru hororu je na první pohled zřejmé, že horor v psané podobě není jedinou formou, jakou může být realizován. Od počátku vzniku hororu zaznamenáváme jeho velký nárůst, a proto dnes horor nalzáme nejen v prozaických dílech, poezii, časopisech, komiksech, ale i v seriálové podobě a ve filmu. Zde jsem se zaměřila především na filmovou, časopiseckou a seriálovou hororovou tvorbu. Ve filmu jsem se věnovala především jeho počátkům a zmínila jsem i několik „trháků“ posledních desetiletí. Poté jsem zaznamenala jejich rozdělení podle hlavních postav. Mohou se totiž objevit filmy s nadpřirozenými, nereálnými jedinci (upír, vlkodlak), ale i monstrózními zvířaty (hadí, pavouci). Mimo dění nestojí ani reálné postavy, např. šílení vědci a vrazi. V seriálové a časopisecké tvorbě jsem za pomoci výčtu ukázala několik seriálů a časopisů, ve kterých zaznamenáváme též prvky hororu.

Praktická část bakalářské práce se soustředila na osobnost Ladislava Fukse a jeho díla. Zaměřila jsem se na ně právě proto, že jsem očekávala, že zde nějaké hororové prvky budou. V rozbořech děl jsem našla jejich konkrétní příklady, které jsem si připravovala k pozdější komparaci s prvky v dílech Edgara Allana Poea. Mým cílem bylo porovnat tyto dva odlišné autory, jejichž rozdílnost spočívá především v národnosti a v uchopení hororu samotného. Ačkoli jsou jejich díla rozdílná, nejen prostředím, ve kterých vznikaly, ale i jazykem, mohou mít něco společného. Tím jsou styčné body hororové literatury. Hororovou literaturou můžeme tedy rozumět takovou literaturu, která v nás vzbuzuje pocity strachu, ten totiž představuje základní prvek hororu. Horor byl již od pradávna velmi oblíbený žánr a důkazem toho je stálá produkce. Téma hororu dnes najdeme nejen v literatuře, ale i v časopisech. Stále častěji se objevuje i tvorba filmová a seriálová, jak jsem již zmínila výše.

V první kapitole praktické části jsem se zaměřila na Ladislava Fukse. Poznamenala jsem několik údajů z jeho osobního života, ale i života na poli literatury – kde publikoval, jaké knihy napsal apod. Pozornost jsem věnovala i obecným prvkům Fuksovy literatury. Posléze jsem se věnovala zejména dvěma knihám – *Spalovači mrtvol* a *Myšim Natálie Mooshabrové* – ve kterých jsem hledala základní prvky hororu (strach, tajemství a další).

V poslední kapitole jsem popisovala tvorbu Edgara Allana Poea, kterého jsem si zvolila, jelikož je považován za původce hororové literatury. U něj totiž můžeme vidět to, jak uchopil horor on sám a jak vypadala tehdejší hororová literatura. Od ní se totiž později odvíjely i další podoby. Motivy hororu můžeme u Poea vidět nejen v povídkových příbězích, ale i v poezii. V obecnější rovině jsem se také zabývala jeho životem a publikováním jeho prací, ale hledala jsem i konkrétní prvky hororu v některých jeho dílech.

Ačkoli jsou Fuksova díla ovlivněna probíhajícími totalitními režimy a Poea v psaní hororových děl inspiroval život sám, můžeme u nich v konečném znění najít stejné hororové motivy jako u dalších autorů tohoto žánru. Nejvíce se opakují motivy smrti, strachu, tajemství a nebezpečí, které jsou však odlišně interpretovány.

I když jsou to autoři odlišné národnosti a píší každý v jiném období, najdeme u nich mnoho společného. Pouze si můžeme povšimnout toho, že stejné prvky rozdílně interpretují. Tímto jsem zodpověděla otázky, zda je možné porovnávat Edgara Allana Poea a Ladislava Fukse a jsou-li mezi českou a zahraniční literaturou nějaké styčné plochy.

Seznam použité literatury a zdrojů

Literatura:

I. antologie českého hororu: povídky. Vyd. 1. Příbram: Ladislav Kocka, 2011. ISBN 978-80-904891-1-0.

ADAMOVIČ, Ivan. *Encyklopedie fantastického filmu.* 1. vyd. Praha: Cinema, 1994. ISBN 80-901-6753-5.

BERNARD, Jan; FRÝDLOVÁ, Pavla. *Malý labyrint filmu.* 1. vyd. Praha: Albatros, 1988.

ECO, Umberto. *Dějiny ošklivosti.* Vyd. 1. Praha: Argo, 2007. ISBN 978-80-7203-893-0.

FUKS, Ladislav. *Myši Natálie Mooshabrové.* Vyd. 4. V Praze: Odeon, 2004. ISBN 80-207-1153-8.

FUKS, Ladislav. *Spalovač mrtvol.* Vyd. 3. Editor Miloš Pohorský. V Praze: Odeon, 2003. ISBN 8020711279.

FUKS, Ladislav, Arnošt LUSTIG a Jiří TUŠL. *Moje zrcadlo: vzpomínky, dojmy, ohlédnutí.* 1. vyd. Editor Jiří Tušl. Praha: Melantrich, 1995, [8] s. obrazových příloh. Česká próza (Melantrich). ISBN 8070232102.

GILK, Erik. *Vítěz i poražený: prozaik Ladislav Fuks.* Vyd. 1. Brno: Host, 2013. Tváře české literatury, sv. 4. ISBN 9788074910562.

HRABÁK, Josef. *Od laciného optimismu k hororu: k historii a patologii dvou odvětví literárního braku.* 1. vyd. Praha: Melantrich, 1989. ISBN 8070230290.

JANOŠEK, Pavel. *Dějiny české literatury 1945-1989.* Vyd. 1. Redaktor Petr Čornej, Alena Fialová. Praha: Academia, 2008. ISBN 9788020015839.

KARPATSKÝ, Dušan. *Labyrint literatury*. 4.rozš. vyd. Praha: Albatros, 2008. ISBN 80-00-00972-2.

KOVALČÍK, Aleš. *Tvář a maska: postavy Ladislava Fukse*. Vyd. 1. Jinočany: H & H, 2006. ISBN 80-7319-062-1.

LEDERBUCHOVÁ, Ladislava. *Průvodce literárním dílem: výkladový slovník základních pojmů literární teorie*. Vyd. 1. Jinočany: Nakladatelství H a H, 2002. ISBN 80-7319-020-6.

LOVECRAFT, Howard Phillips. *Bezejmenné město: a jiné povídky, Nadpřirozená hrůza v literatuře a jiné texty*. Vyd. 1. Praha: Aurora, 1998. ISBN 80-85974-46-0.

MOCNÁ, Dagmar, Josef Peterka a kol. *Encyklopedie literárních žánrů*. 1. vydání. Praha; Litomyšl: Paseka, 2004. ISBN 80-7185-669-X.

PAVERA, Libor; VŠETIČKA, František. : *Lexikon literárních pojmů*. 1. vyd. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2002. ISBN 80-7182-124-1.

POE, Edgar Allan. *Černý kocour a jiné hororové povídky*. 1. vyd. Brno: B4U, 2007. ISBN 978-80-903850-4-7.

POE, Edgar Allan. *Havran: Šestnáct českých překladů*. 1. vyd. v tomto uspoř. Praha: Odeon, 1985.

POE, Edgar Allan. *Krajina stínů*. Vyd. 1. Praha: Aurora, 1998. ISBN 80-85974-44-4.

POE, Edgar Allan. *Jáma a kyvadlo a jiné povídky*. 1. vyd. v nakl. Levné knihy KMa. Praha: KMa, 2002. ISBN 80-7309-070-8.

POE, Edgar Allan. *Zánik domů Usherů a jiné povídky*. Praha: Dobrovský, 2013. ISBN 9788073900137.

SCHNEIDER, Steven Jay (Editor). *101 hororů které musíte vidět, než umřete*. V Praze: Slovart, 2010. ISBN 978-80-7391-319-9.

ZÁBRANA, Jan. *Lupiči mrtvol* [zvukový záznam na CD ve formátu MP3]. Čte Bohuslav KALVA. Praha: KTN, 1990.

Internetové zdroje:

Edgar Allan Poe. *Osobnosti.cz* [online]. 2009 [cit. 2015-04-04]. Dostupné z: <http://www.spisovatele.cz/edgar-allan-poe#cv>

Edgar Allan Poe: Život a smrt geniálního šílence. *Blog.iDNES.cz* [online]. 2012 [cit. 2015-04-04]. Dostupné z: <http://phamthai.blog.idnes.cz/c/243133/Edgar-Allan-Poe-Zivot-a-smrt-genialniho-silence.html>

Informace o časopise Ducháček. *Ducháček* [online]. 2004 [cit. 2015-04-04]. Dostupné z: <http://duch.duchacek.com/INFO/info.html>

KUDLOVÁ, Klára; MALÁ, Zuzana. Miloš Urban. *Slovník české literatury po roce 1945* [online]. 2008 [cit. 2015-03-25]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1344&hl=milo%C5%A1+urban+>

LITERATURA: Kapesní průvodce subžánry 1 - Horor. [online]. [cit. 2015-01-07]. Dostupné z: <http://www.sarden.cz/2013-03-14-0005/literatura-kapesni-pruvodce-subzanry-1-horor>

Na štědrý den odstartuje nový elektronický hororový časopis HOWARD!. [online]. 2011 [cit. 2015-01-11]. Dostupné z: http://www.horror.cz/clanky/clanek_na-stedry-den-odstartuje-novy-elektronicky-hororovy-casopis-howard_5049/

OTTO, Jan. *Ottův slovník naučný: Ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí 19.díl*

[online]. v Praze: J.Otto, 1902 [cit. 2015-04-04]. Dostupné z: <https://archive.org/stream/ottvslovnknauni37ottogoog#page/n1110/mode/2up>

Příběhy ze zahraničí. *Kinobox.cz* [online]. [cit. 2015-01-13]. Dostupné z: <http://www.kinobox.cz/film/146577-pribehy-ze-zahrobi>

Slovník české literatury. [online]. [cit. 2014-02-18]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=800&hl=hororov%C3%A9+prvky+>

VLAŠÍNOVÁ, Drahomíra. Slovník české literatury po roce 1945. *Ladislav FUKS* [online]. 2006 [cit. 2015-03-11]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=325&hl=ladislav+fuchs+>